

The Prediction of Peer Bullying in Adolescents by Individual and Environmental Variables*

Abdulkadir Özer^a Namık Kemal Haspolat^b

^a Psychological Counselor, Ministry of National Education, Erzincan, Türkiye, ozar.pdr@gmail.com

^b Assoc. Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Erzincan, Türkiye, nhaspolat@erzincan.edu.tr

ABSTRACT

This study aimed to examine the effects of individual (age, gender, frustration of basic psychological needs) and environmental (adolescent-parental relationships, friendship relations, victimization) variables on peer bullying in adolescents. The study group consisted of 831 middle and high school students, 516 girls (62.1%), and 315 boys (37.9%). The research data were obtained using the Personal Information Form, Friendship Qualities Scale, Adolescent-Parental Relationships Scale, Peer Bullying Scale Adolescent Form, Basic Psychological Needs Satisfaction, and Frustration Scale. Hierarchical Regression Analysis was used to analyze the data. According to the results obtained from the study, gender, age, frustration of basic psychological needs, adolescent-parent relationships, and victimization variables were found to be significant predictors of adolescents' bullying levels. In the model, the friendship relationships variable is not a significant predictor. In the study, it was determined that victimization was the strongest predictor, and the model explained approximately 34% of the bullying level of adolescents. The results obtained from this study show that individual and family-participated interventions can be effective in preventing peer bullying in adolescents.

Article Type
Research

Article Background

Received:

03.12.2023

Accepted:

11.03.2024

Keywords

Peer Bullying,
Adolescent-Parental
Relationships, Friendship
Relations, Frustration of
Basic Psychological Needs

To cite this article: Özer, A. & Haspolat, N. K. (2024). The prediction of peer bullying in adolescents by individual and environmental variables. *International Journal of Turkish Education Sciences*, 12 (2), 649-681. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1399474>

Corresponding Author: Namık Kemal Haspolat, e-mail: nhaspolat@erzincan.edu.tr

* This study was produced under the supervision of the second author from the master's thesis of the first author. It was also presented as an oral presentation at the 24th International Psychological Counselling and Guidance Congress.

Introduction

Adolescence and the early years of adulthood carry risks in terms of aggression and violence. Individuals in this period tend to show relatively more aggressive and violent behaviors than those who are younger than them, as well as using dangerous tools that may pose a risk more frequently (Verlinden et al., 2000). In recent years, harmful incidents have occurred in school environments that threaten school safety and require measures to be taken. In this context, the first thing that comes to mind is peer bullying, which is one of the most important problems in schools (Ayas & Pişkin, 2015; Çelenk & Yıldızlar, 2019). Bullying is defined as the aggressive actions of individuals or groups of students against weaker students in a conscious and systematic way (Olweus, 2013). As bullying is a common problem in many countries around the world (Ağırkan, 2023a; Laith & Vaillancourt, 2022), it can be seen as a significant problem in Turkey. Bullying negatively affects the impressions of all individuals involved in the bullying process regarding school, academic performance, and educational life (Karakuş Şahbaz, 2019). This problem brings negative psychosocial effects such as anxiety, depression, hopelessness, insecurity, and social isolation (Yelboğa & Koçak, 2019).

According to UNICEF (2018), 50% of students aged 13-15 (approximately 150 million students) worldwide are victimized by peer violence in and around schools. Globally, more than a third of 13-15 year olds are bullied, and nearly as many are physically involved in fights. Three in ten students in 39 developed countries report exhibiting bullying behavior towards their peers. In the same report, in terms of the risk of being bullied, it is seen that girls and boys are at the same risk, but it is stated that girls are more likely to be exposed to relational bullying, and boys are more likely to be exposed to physical violence and threats. In the UNICEF report *"Worlds of influence: Understanding what shapes child well-being in rich countries"* (Gromada et al., 2020), it is stated that violence by friends is a serious problem. It is reported that it leaves negative marks on relationships and health, that children who are frequently bullied have lower life satisfaction, and that the negative impact of being bullied on life satisfaction is four times higher than being in front of a screen.

According to the results of a study conducted on OECD member countries, in the table of bullying frequency and life satisfaction of 15-year-old children, it is seen that being bullied in Turkey seriously decreases life satisfaction and even ranks at the bottom of the list with the lowest life satisfaction rate among 33 countries. Looking at OECD member countries, the prevalence of 15-year-old students being exposed to peer bullying was found as 24%. Similarly, the prevalence in Turkey is around 25% (OECD, 2019). According to the data from the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT, 2023), 13.8% of children in the 6–17 age group were bullied. In the report, 7.2% of the children were deliberately excluded from their friend groups by other children, 7.7% were ridiculed, 4.8% were subjected to spreading bad rumors about them, and 4.4% were subjected to physical violence. Reports and studies published by international and national institutions and organizations reveal the extent of bullying among adolescents. In this respect, it is important to examine and investigate the individual and environmental factors that may be effective in bullying.

Factors Affecting Bullying

Among the individual factors, age, gender, and frustration of basic psychological needs are variables considered to be effective in peer bullying. Seals and Young (2003) found that levels of bullying change with grade level and age, and in their study, seventh-grade students bullied more than eighth-grade students. There are also studies showing that bullying decreases with increasing age

(Bellamy et al., 2000; Madsen et al., 1999). Some studies conducted in Turkey, contrary to the general decreasing trend in bullying, show that bullying increases with increasing age (Yurtal & Censeven, 2006).

As an individual variable, gender is thought to play an important role in bullying. Some research results in Turkey show that boys bully and are victimized more than girls (Dölek, 2002; Yurtal & Cenkseven, 2007). According to bullying roles, boys take on bully and bully-victim roles twice as much as girls (Akman, 2023). In almost all societies, men exhibit more aggressive behavior than women. Even in games played as children, men prefer games with violent and aggressive elements more than girls. The positive relationship between testosterone and aggression (Abay & Tuğlu, 2000) supports these statements.

In terms of individual variables, it is considered that the frustration of basic psychological needs may be effective in bullying behaviors. Eşici (2013) stated that some undesirable behaviors, such as bullying, may occur when students' basic needs are not properly met. It is concluded that bullying acts by people who are not socially approved and accepted increase due to the low level of fulfillment of the need to belong. Similarly, Tuğran (2020) stated that meeting the basic psychological needs of competence and autonomy will make the person more social.

In the study, it is thought that adolescent parental relationships also have an effect on bullying as an environmental variable (Aksu, 2019). Haspolat (2022) stated that positive parenting is a concept related to healthy communication between the child and the parents and means that the child is accepted. A review of studies on positive parenting and its effects reveals how important a role the parent-child relationship plays in key issues in children's psychological development, such as satisfaction and frustration with basic psychological needs (Moltafet et al., 2018; Haspolat, 2023) and autonomy (Günaydın & Ümmet, 2023; Toprak, 2019). Akman (2023) found that being able to talk and share problems with the mother led to a noticeable decrease in the formation of all peer bullying roles, 40.8% of the victimized students did not tell anyone about this situation, while 66% of the students who could tell their victimization preferred their parents. In the literature, it is understood that the family variable is an important factor in understanding and controlling bullying (Chen et al., 2023; Man et al., 2022; Zhao et al., 2023).

As another environmental variable, friendship relationships are thought to play an important role in bullying (Olweus, 1978). As children's good relationships with their peers increase, their psychological well-being also increases (Ağırkan & Ergene, 2022; Gromada et al., 2020). Social support theory states that friends act as a buffer to prevent bullying (Zhang et al., 2022). Students who are liked by their friends and have good peer relationships are less exposed to bullying (Longobardi et al., 2022; Maneiro et al., 2023). It has been observed that men's quality friendships affect their social skills, which reduces bullying (Kusumaningsih & Febriani, 2022). It is possible to say that peer support has a positive effect on the psychological well-being of victims and compensates for victimization (Çetin et al., 2023). Veenstra and Laninga-Wijnen (2023), who stated that social relationships with delinquent peers are related to bullying behaviors at school, stated that the peer effect in bullying is more and more directly related than the adolescent-parent relationship. Based on the research, it can be said that adolescents who develop quality and positive social relationships with their peers will have a decrease in peer bullying behaviors.

Another environmental variable in the study is victimization. In the literature, it is understood that those who are exposed to peer bullying turn into bullies over time (Espelage & Walters, 2023). Since

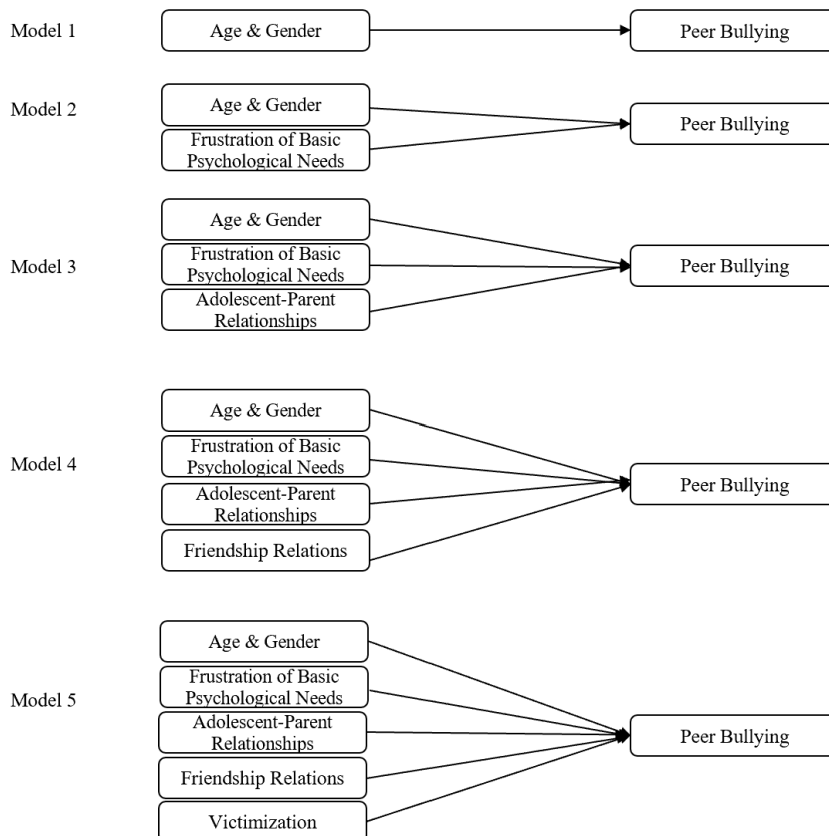
the number of bullying victims has reached alarming levels, it is socially important to conduct more research to better understand the origins of bullying behavior. In a study conducted with Chinese adolescents (Cheng et al., 2022), it was found that 10.1% of the participants were exposed to peer bullying. In another study on peer bullying (Horvat et al., 2023), it was reported that bully and bully-victim students reported the lowest scores in terms of peer support, so support and preventive interventions should be differentiated according to peer bullying roles.

Aim of This Study

When the studies in the literature are examined, it is understood that peer bullying affects almost all of the developmental areas of adolescents; it has negative effects in many areas such as physical, psychological, social, academic, etc. and is an important problem that needs to be taken into consideration. After it was realized that incidents such as violence, aggression, and bullying were increasing in schools in Turkey, the Ministry of National Education (MoNE) implemented the "Prevention of Violence in Schools" circular (MoNE, 2006). It is seen that it is important to intervene in these problems as soon as they occur and that the developmental-preventive approach is taken as a basis. In addition, with the regulation made in the MoNE secondary education institutions regulation, it is stated that disciplinary action will be applied to students who bully (MoNE, 2022). It is understood that MoNE has paid more attention to the issue with the recent changes and aims to prevent and reduce peer bullying within the framework of developmental preventive guidance. In order to increase prevention, it is important to address the problem in terms of both individual and environmental variables. For this purpose, it was aimed at examining the extent to which age, gender, frustration of basic psychological needs, adolescent-parent relationships, peer relationships, and victimization variables predict peer bullying in adolescents (Figure 1).

Figure 1.

Hierarchical Regression Model

Method

Participants and Procedure

The participants consisted of a total of 831 students studying at secondary and high school levels in Erzincan province in the 2022–2023 academic year. Socio-demographic information about the study group is presented in Table 1.

Table 1.

Sociodemographic Information of Participants

	f	%
Gender		
Female	516	62,1
Male	315	37,9
Total	831	100
Class		
5th grade	75	9
6th grade	83	10
7th grade	108	13
8th grade	80	9,6
9th grade	130	15,6
10th grade	128	15,4
11th grade	175	21,1
12th grade	52	6,3
Total	831	100
School Type		
Middle School	347	41,8
Vocational Technical Anatolian High School	97	11,7
Anatolian High School	303	40,1
Social Sciences High School	54	6,5
Total	831	100

Before data collection, permission was obtained from Erzincan Binali Yıldırım University Human Research Ethics Committee (28.04.2023/number no: 04/02). We collected the data through personal information forms and scales from 5th, 6th, 7th, 8th, 9th, 10th, 11th, and 12th grade students. After, we interviewed school administrators and presented information about our study. In addition, we presented information about the study to the students and their parents. The applications lasted approximately 35 minutes. After the applications, a data set of 857 students was obtained and the data set was computerized.

Instruments

Peer Bullying Scale Adolescent Form

The Peer Bullying Identification Scale Adolescent Form was developed by Ayas and Pişkin (2015) to identify the "bully" who perpetrates bullying incidents among students in schools and the "victim" students who are exposed to such incidents. The scale consists of 53 items and six factors. As the scores increase, the levels of being a bully and a victim increase (Ayas & Pişkin, 2015). The Cronbach Alpha internal consistency coefficient of the victim dimension of the scale is .93. It was calculated at .93 for this study. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient of the bully dimension of the scale is .922. It was found to be .87 for this study.

Adolescent-Parent Relationships Scale

The measurement tool was developed to measure the quality of the adolescent-parent relationship (Aktaş, 2017). It consists of 27 items in total. A high score on the scale means that adolescents perceive the quality of their relationship with their parents positively. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient for the whole scale was found to be .94 and .94 for this study.

Basic Psychological Needs Satisfaction and Frustration Scale

It was developed by Chen et al. (2015) to measure the satisfaction and frustration level of basic psychological needs. The adaptation study was conducted by Selvi and Bozo (2020). The scale consists of 24 items, two sub-dimensions, and six factors. The sub-dimensions are frustration of basic psychological needs and satisfaction of basic psychological needs. For the research, the frustration of basic psychological needs subscale of the scale was used. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient for the frustration of basic psychological needs subscale was found to be .85 and .77 for this study.

Friendship Qualities Scale

The scale was developed by Bukowski et al. (1994). The adaptation study was conducted by Atik et al. (2014). The scale consists of 22 items and five sub-dimensions. High scores obtained from the scale mean that the satisfaction and quality of friendship relationships are high. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient for the whole scale was found to be .85 and .87 for this study.

Data Analysis

The data obtained from the study group were transferred to the SPSS 22 package program. Univariate normality was first examined in the data. The scores obtained from the measurements were converted into standard z scores, and values outside ± 4 standard z values ($n = 24$) were excluded from the data set (Mertler & Vannata, 2005). Mahalanobis distance values were examined to examine the multivariate normality assumption. While examining the Mahalanobis distance values, the $p < .001$ significance level was taken as a criterion (Çokluk et al., 2016), and 3 more observations were removed from the data set. Analysis continued with 831 data that met the univariate and multivariate normality criteria. It was determined that the skewness and kurtosis coefficients in the data set were between ± 1.5 (Tabachnick & Fidell, 2013), and the histogram, branch leaf, and Q-Q graphs were examined and found to meet the conditions. In this context, it was observed that the data showed a distribution close to normal (Table 2).

The analysis of the data continued with other assumptions of multiple linear regression analysis. One of these assumptions, multicollinearity, was tested with the Durbin-Watson method. It is recommended that the Durbin-Watson value be below 2.5 (Kalaycı, 2009). It is seen that the obtained value (1.956) is between the reference value. The examination of multicollinearity continued with the condition index (CI), variance inflation factors (VIF), and tolerance values. According to the researchers, there is no multicollinearity problem if the CI value of the variables is below 30, the VIF values are less than 10, and the tolerance value is .10 and above (Field, 2013). The results of the analysis (CI=4.27-17.79; VIF=1.08-1.23; Tolerance=.81-.92) show that all values of multicollinearity are within the reference ranges specified in the literature.

As a result of the preliminary analysis, it is seen that the assumptions are met for the data set consisting of 831 observations. The predictive status of the variables of frustration of basic

psychological needs, adolescent-parent relationship, peer relationship, and victimization in adolescents on bullying in adolescents was examined with hierarchical regression analysis. In hierarchical regression analysis, researchers can enter the variables that they think are crucial after controlling for previous variables (Tabachnick & Fidell, 2013). In the model setup of this study, individual factors such as age and gender and inhibition of basic psychological needs were first added. Then, adolescent parental relationship, peer relationship and finally the environmental variables of victimization were added to the model.

Results

Descriptive Statistics

Descriptive statistical findings regarding the responses of the adolescents participating in the study to the measurement tools are shown in Table 2.

Table 2

Descriptive Statistics of Variables

Variables	N	\bar{X}	Ss	Min.	Max.	Skewness	Kurtosis
Bullying	831	66.60	13.916	53	265	1.300	1.438
FBPN	831	32.04	9.165	12	60	.029	-.304
APR	831	105.51	20.462	27	135	-.732	-.013
FR	831	85.59	13.202	22	110	-.629	-.115
Victimization	831	81.38	25.897	53	265	1.281	1.366

Note. FBPN: frustration of basic psychological needs; APR: adolescent-parent relationships; FR: friendship relations.

It can be said that the kurtosis and skewness values of the measurement tools are within the ± 1.5 limit, and the distribution of the data set shows a normal distribution (Tabachnick & Fidell, 2013).

Table 3

Correlation Values Between Variables

Variables	1	2	3	4	5
1. Bullying	—				
2. FBPN	0.256**	—			
3. APR	-0.293**	-0.319**	—		
4. FR	-.0175**	-0.181**	0.184**	—	
5. Victimization	0.535**	0.317**	-0.293**	-0.246**	—

Note. FBPN: frustration of basic psychological needs; APR: adolescent-parent relationships; FR: friendship relations.

Before testing the hierarchical regression analysis, the correlational relationships between the variables of the study were examined. It was found that there were statistically significant relationships between the variables in the study. There is a positive correlation between bullying and the frustration of basic psychological needs [$r = .256$, $p < .01$] and victimization [$r = .535$, $p < .01$]. Negative relationships were found between bullying and adolescent-parental relationships [$r = -.293$, $p < .01$] and friendship relations [$r = -.175$, $p < .01$]. There was a negative correlation between the frustration of basic psychological needs and the adolescent-parent relationship [$r = -.319$, $p < .01$] and friendship relations [$r = -.181$, $p < .01$], while a positive correlation was found between victimization

[$r = .317$, $p < .01$]. There was a positive relationship between adolescent-parent relationships and friendship relations [$r = .184$, $p < .01$] and a negative relationship with victimization [$r = -.293$, $p < .01$]. Finally, friendship relations are negatively related to victimization [$r = -.246$, $p < .01$].

Regression Analysis

Hierarchical regression analysis was used to examine whether gender, age, frustration of basic psychological needs, adolescent-parent relationships, friendship relations, and victimization were statistically significant predictors of bullying levels in adolescents (Table 4).

Table 4

Hierarchical Regression Analysis

Model	B	S.E.	β	t	Bin.r.	Part.r	R ²	F
1.(Constant)	63.108	3.292		19.170**				
Gender	-6,195	.978	-.216	-6.334**	-.215	-.215	.049	21.225
Age	.506	.225	.077	2.244*	.078	.076		
2.(Constant)	51.144	3.592		14.231**				
Gender	-5.26	.952	-.196	-5.910**	-.201	-.194		
Age	.502	.219	.076	2.295*	.080	.075	.106	32.761
FBPN	.365	.50	.241	7.291**	.246	.240		
3.(Constant)	73.294	4.988		14,694**				
Gender	-5.115	.934	-.178	-5.475**	-.187	-.176		
Age	.249	.217	.038	1.147	.040	.037		
BFNF	.262	.052	.173	5.076**	.174	.163	.147	35.507
APR	-.147	.024	-.217	-6.261**	-.293	-.201		
4.(Constant)	79.468	5.823		13.647**				
Gender	-4.700	.954	-.164	-4.926**	-.169	-.158		
Age	.224	.217	.034	1.032	.036	.033		
FBPN	.249	.052	.164	4.790**	.164	.154	.151	29.350
APR	-.142	.024	-.209	-6.002**	-.205	-.193		
FR	-.073	.036	-.069	-2.044*	-.071	-.066		
5.(Constant)	39.649	5.778		6.862**				
Gender	-3.812	.846	-.133	-4.507**	-.155	-.128		
Age	.799	.196	.121	4.080**	.141	.116		
FBPN	.093	.047	.062	1.986*	.069	.056		
APR	-.069	.021	-.102	-3.241*	-.112	-.092	.337	69.766
FR	.010	.032	.010	.320	.011	.009		
Victimization	.260	.017	.484	15.197**	.468	.431		

Note. ** $p < .01$; * $p < .05$; FBPN: frustration of basic psychological needs; APR: adolescent-parent relationship; FR: friendship relations; B: unstandardized beta; S.E: standard error; β : standardized beta; Bin.r.: binary correlations; Part.r.: partial correlations.

In the first step of the multiple linear regression analysis, the analysis started by adding gender and age variables to the model. The beta coefficient of the gender variable in predicting the bullying levels of adolescents was -6.195 and the t-test results regarding the significance of the beta coefficient were statistically significant ($t_{\text{gender}} = -6.334$; $p > .01$). The beta coefficient of the age variable in predicting bullying levels was found to be .506. The t-test results regarding the significance of the beta coefficient were statistically significant ($t_{\text{age}} = 2.244$; $p > .05$). When the variance ratio explained by age and gender in the model was examined, it was found that it explained approximately 5% of the bullying level of adolescents ($R^2 = .049$; $F_{1-830} = 21.225$; $p < .01$).

In the second step of the multiple linear regression analysis, the variable of frustration of basic psychological needs was added to the model along with gender and age variables. When the other variables in the model were constant, the beta coefficient of the frustration of basic psychological needs variable was calculated as .365. The t-test results regarding the significance of the beta coefficients were significant for gender ($t_{\text{gender}} = -5.910$; $p < .01$), age ($t_{\text{age}} = 2.295$; $p < .05$) and frustration of basic psychological needs ($t_{\text{fbpn}} = 7.291$; $p < .01$) variables. When the variance explained by the model was analyzed, it was found that it explained approximately 11% of the bullying level of adolescents ($R^2 = .106$; $F_{2,829} = 32.761$; $p < .01$).

In the third step of the multiple linear regression analysis, the adolescent-parent relationships variable was added to the model along with gender, age, and frustration of basic psychological needs. When the other variables in the model were constant, the beta coefficient of the adolescent-parent relationships variable was calculated as -.147. The t-test results regarding the significance of the beta coefficients were not significant for the age variable ($t_{\text{age}} = .249$; $p > .05$), but significant for gender ($t_{\text{gender}} = -5.115$; $p < .01$), frustration of basic psychological needs ($t_{\text{fbpn}} = 5.076$; $p < .01$) and adolescent parental relationships ($t_{\text{apr}} = -6.261$; $p < .01$). When the variance explained by the model was analyzed, it was found that the model explained approximately 15% of the bullying level of adolescents ($R^2 = .147$; $F_{3,828} = 35.507$; $p < .01$).

In the fourth step of the multiple linear regression analysis, in addition to the variables of gender, age, frustration of basic psychological needs, and adolescent-parent relationships, the variable of friendship relations was added to the model. When the other variables in the model were constant, the beta coefficient of the friendship relations variable was calculated as -.073. The t-test results regarding the significance of the beta coefficients were not significant for the age variable ($t_{\text{age}} = 1.032$; $p > .05$), but significant for gender ($t_{\text{gender}} = -4.926$; $p < .01$), frustration of basic psychological needs ($t_{\text{fbpn}} = 4.790$; $p < .01$), adolescent-parental relationships ($t_{\text{apr}} = -6.002$; $p < .01$) and friendship relations ($t_{\text{fr}} = -2.044$; $p < .05$). When the variance explained by the model was analyzed, it was found that it explained approximately 15% of the bullying level of adolescents ($R^2 = .151$; $F_{4,827} = 29.350$; $p < .01$).

In the last step of the multiple linear regression analysis, victimization variable was added to the model in addition to gender, age, frustration of basic psychological needs, adolescent-parent relationships, and friendship relations variables. When the other variables in the model were constant, the beta coefficient of the victimization variable was calculated as .260. The t-test results regarding the significance of the beta coefficients were significant for age ($t_{\text{age}} = 4.080$; $p < .05$), gender ($t_{\text{gender}} = -4.507$; $p < .01$), frustration of basic psychological needs ($t_{\text{fbpn}} = 1.986$; $p < .05$), adolescent-parental relationships ($t_{\text{apr}} = -3.241$; $p < .01$) and victimization ($t_{\text{victimization}} = 15.197$; $p < .01$) variables. When the victimization variable was added to the model, it was found that the friendship relations variable ($t_{\text{fr}} = .320$; $p > .05$) was not significant. When the variance explained by the model was examined, it was found that it explained approximately 34% of the bullying level of adolescents ($R^2 = .337$; $F_{5,826} = 69.766$; $p < .01$). When the standardized beta coefficients in the final model are examined, it is seen that the strongest predictors are victimization ($\beta = .484$), gender ($\beta = -.133$), age ($\beta = .121$), adolescent-parent relationships ($\beta = -.102$) and frustration of basic psychological needs ($\beta = .062$), respectively.

Discussion

According to the results obtained from the model test, it was found that gender, age, frustration of

basic psychological needs, adolescent-parent relationship, and victimization variables were significant predictors of adolescents' bullying levels, whereas the variable of friendship relations was not a significant predictor.

The Relationship of Bullying Between Gender and Age

When the findings obtained from the research are examined, it is understood that gender and age are variables that affect bullying. When the findings in terms of gender are analyzed, it is seen that boys bully more than girls. There are studies in the literature (Falla et al., 2022; Luo et al., 2023; Pepler et al., 2008; Tuğran & Dost, 2022; Utomo, 2022) that obtained similar findings. On the contrary, there are also studies claiming the opposite (Ali et al., 2022; Dölek, 2002). This difference can be explained by the fact that peer group norms vary (Pellegrini, 2002). While being physically strong and superior may be a group norm in male peer groups, establishing close relationships with other individuals may be a group value in female groups. Similarly, Rosen and Nofziger (2019) stated that bullying behaviors are related to masculine dominance, that bullying behaviors help in the process of social construction of masculinity, and that peer bullying is a facilitating factor in the existence of a man. Another perspective is related to empathy. Since women have higher levels of empathy than men, they refrain from getting involved in bullying incidents (Shannen et al., 2021; Kokkinos & Kipritsi, 2012). In this context, the research finding may be due to the reasons mentioned.

In the findings of the research, it is seen that age as an individual variable is also related to bullying, and the level of bullying increases with increasing age. Similarly, there are studies in the literature indicating that bullying increases with increasing age (Utomo, 2022; Yurtal & Cenkseven, 2006). Pellegrini and Long (2002) stated that there is an increase in bullying levels as age increases and that this increase is due to the need for social status during adolescence. In other words, they drew attention to the instrumental role of bullying by stating that the periodic development and change that adolescents go through leads to the need for social status, and this need for social status leads to bullying. The weakening of parental control during adolescence is a high-risk factor for bullying (Lee et al., 2023; Pepler et al., 2008). It can be thought that the increase in bullying behaviors of adolescents who grow older and move away from parental supervision is affected by the process of being out of parental control.

There are also studies (Bellamy et al., 2000; Luo et al., 2023; Sabramani et al., 2021) indicating that bullying levels decrease as age increases. It is understood that the literature is consistent about the effect of age on bullying, but it does not show the same consistency about the direction of this effect. In light of all these data, it can be thought that bullying behaviors do not disappear completely with the growth and maturation of the individual; on the contrary, the individual can use bullying as a psychological compensation mechanism. It can be said that an individual may experience an increase in bullying behaviors by transferring the development obtained through maturation to the peer bullying process.

The Relationship Between Bullying and Frustration of Basic Psychological Needs

Considering the findings of the research, it is understood that as the level of frustration of adolescents' basic psychological needs increases, the level of bullying also increases. Satisfaction of basic psychological needs is a psychological need (Kader & Roman, 2018). The frustration of basic psychological needs leads to inadequate and unwanted negative behaviors that can be associated with bullying behaviors and victimization (Ağırkan, 2023b; Costa et al., 2015). These inadequate behavioral patterns may limit adolescents' ability to prevent bullying (Varsamis et al., 2022) and

create victimization, as well as cause a lack of problem-solving skills. Tian et al. (2018) state that blocked basic psychological needs are directly related to antisocial and destructive behaviors.

Montero-Carretero et al. (2020) stated that the inhibition of basic psychological needs may have direct effects as well as cognitive, affective, and behavioral consequences by affecting other psychological structures. It was stated that the frustration of basic psychological needs does not improve individuals' ability to cope with bullying behaviors and therefore causes victimization (Varsamis et al., 2022). Therefore, it is possible to say that individuals may seek to compensate for their unsatisfied basic psychological needs through bullying and that there may be a direct positive relationship between these two variables.

The Relationship Between Bullying and Adolescent-Parent Relationship

When the findings are analyzed, it is seen that adolescent-parent relationships are a significant predictor of bullying. In other words, supporting adolescents by their parents and establishing warm and qualified relationships reduce bullying. When the literature is examined in terms of bullying and adolescent-parent relationships, the research findings are similar (Chen et al., 2021; Cho et al., 2019; Lee et al., 2023; Tuğran & Dost, 2022).

It is known that the main factors of bullying in schools stem from family-related variables (divorce, relocation, relationships with school, adolescent-parent relationship) in the ecological system of the adolescent (Analisah & Indartono, 2019). Parents are one of the most important sources of social support for adolescents. Adolescents with warm and supportive parents can cope with bullying by developing social skills such as communication and problem-solving skills later in life (Rinaldi et al., 2023). Adolescents who are less victimization exhibit less bullying (Espelage & Walters, 2023; Yang et al., 2022). Weak and unqualified relationships established between the family affect bullying by diminishing the sense of trust and pose a significant risk, especially in terms of relational bullying (Qian et al., 2022). When we look at the families of bullying students, it is seen that they have a high risk of aggression profile (Pepler et al., 2008). In this context, it can be said that bullying behaviors can be learned from the family, and perhaps violent adolescent-parent relationships can be transferred through social learning and cause bullying.

The Relationship Between Bullying and Friendship Relations

When the research findings (Table 3) are examined, it is understood that there is a negative relationship between friendship relations and bullying. Similarly, when the literature is examined, there are research results showing that bullying is affected by friendship relations and that quality friendship relations reduce bullying (Babarro et al., 2020; Cuesta et al., 2021; Zhang et al., 2021). When the findings related to the regression analysis in this study are examined (Table 4), when victimization is included as a variable in the tested model, contrary to the general belief in the literature, the variable of friendship relations loses its predictive effect on bullying. This situation brings to mind the interaction effect. The interaction effect is the dependence of the effect of an independent variable on a dependent variable on the value of one or more variables (Coulton & Chow, 1992). The interaction effect, which is also defined as the joint effect of two or more independent variables on a dependent variable in multivariate statistical methods, may be the source of this change.

Eslea et al. (2004), based on the findings of their study, in which they collected data from seven countries, stated that social situations such as lack of friends and loneliness are not related to

bullying. Cairns et al. (2017) stated that bullies do not differ from others in terms of being chosen as friends. In addition, Reiss and Farrington (1991) stated that adolescents' having criminal and aggressive friends is associated with violence, but that the influence of friends can have both positive and negative effects on interpersonal relationships. They state that the effects of peer groups on adolescents' bullying are relative.

The Relationship Between Bullying and Victimization

When we look at the research findings, we can say that being victimized as an environmental variable is the strongest predictor of bullying. In the hierarchical regression analysis, victimization was the last variable in the model. In support of the findings of the study, the researchers stated that there is a bidirectional relationship between victimization and bullying, that is, victimization affects bullying and bullying affects victimization, creating a vicious circle. They revealed that victimization is an antecedent of bullying (Baş, 2021; Varsamis et al., 2022). In this context, the effect of victimization on the process of sustaining bullying is striking. When victimization is eliminated, bullying can be prevented.

Victimization has been found to have a higher than average rate of bullying and delinquency during adolescence (Olweus, 1994). Victimization lowers adolescents' self-esteem and makes them feel worthless, and increased negative self-perception leads to new victimizations (Choi & Park, 2021). Victimization can lead to a loss of social status, and the resulting deficiency can turn into an effort to regain the lost social status through bullying (Pellegrini & Long, 2002). Being victimized affects the subjective well-being of adolescents (Rigby, 2003), and individuals who do not feel well and whose psychosocial adjustment is impaired or who have emotional and behavioral problems (Eastman et al., 2018) pose a risk for bullying (Olweus, 1993).

Conclusion and Recommendations

According to our study, gender, age, frustration of basic psychological needs, adolescent-parent relationships, and victimization variables were significant predictors of bullying in adolescents, while friendship relations were not. Educators, especially psychological counselors, can benefit from the results of this study. The findings of this study can provide guidance in designing programs and interventions to bullying in schools. For example, counselors, teachers, and school administrators can inform parents and adolescents about bullying and its consequences.

Family-based interventions and psychoeducational activities can be conducted to ensure that the family meets the basic psychological needs of adolescents and to improve adolescent-parent relationships. In school-based interventions, seminars on communication with peers and parents can be organized for adolescent groups. Group and individual psychological counseling can be conducted for groups with high levels of bullying and victimization. Especially considering that victimization is the strongest predictor, interventions for these students can be designed for their families as well as individual studies on communication and problem-solving skills. In addition, considering the effects of age and gender variables, more comprehensive prevention and intervention studies can be planned for older male students.

Limitations and Future Directions

The first limitation of the study is that the measurement tools are based on self-report. This may cause the participants to answer the scales with their personal prejudices while scoring the scales in the measurement of constructs such as bullying. The other limitation is the study group. Participants were middle and high school students studying in a province. Similar results may not be obtained in different socioeconomic and cultural conditions. In this context, research in which data will be collected from different regions can eliminate this limitation. Finally, our study is based on cross-sectional data. Therefore, a causal relationship can be established by conducting experimental studies on the factors affecting bullying.

Ethics Committee Approval: Erzincan Binali Yıldırım University Human Researches Educational Sciences Ethics Committee Decision, 28.04.2023 and number no: 04/02.

Author Contributions: Both authors contributed equally to the study. The first author played an active role in the introduction and discussion sections and the second author played an active role in reporting the methodology and findings.

Conflict of Interest: Authors declare that they have no conflict of interest.

Ergenlerde Akran Zorbalığının Bireysel ve Çevresel Değişkenler Tarafından Yordanması*

Abdulkadir Özer^a Namık Kemal Haspolat^b

^a Uzm. Psikolojik Danışman, Milli Eğitim Bakanlığı, Erzincan, Türkiye, ozdr.pdr@gmail.com

^b Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan, Türkiye, nhaspolat@erzincan.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmada, ergenlerde akran zorbalığı üzerinde; bireysel (yaş, cinsiyet, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi) ve çevresel (ergen ebeveyn ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, mağdur olma) değişkenlerin etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, iki ya da daha fazla sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ortaya koymayı hedeflediğinden, yordamaya yönelik korelasyonel bir çalışmadır. Çalışma grubu 516 kız (%62,1) ve 315 erkek (%37,9) olmak üzere toplam 831 ortaokul ve lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Akran İlişkileri Ölçeği, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu, Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde Hiyerarşik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi ve mağdur olma değişkenlerinin, ergenlerin zorbalık düzeylerinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Modelde arkadaşlık ilişkileri değişkeni anlamlı bir yordayıcı değildir. Çalışmada mağdur olmanın en güçlü yordayıcı olduğu, modelin ergenlerin zorbalık düzeyinin yaklaşık %34'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, geliştirilecek bireysel ve aile katılımlı müdahalelerin, ergenlerde akran zorbalığının önlenmesinde etkili olabileceğini göstermektedir.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Türü

Araştırma

Makale Geçmişi

Gönderim tarihi:

03.12.2023

Kabul tarihi:

11.03.2024

Anahtar Kelimeler

Akran Zorbalığı, Ergen-
Ebeveyn İlişkileri,
Arkadaş İlişkileri, Temel
Psikolojik İhtiyaçların
Engellenmesi

Atıf Bilgisi: Özer, A. ve Haspolat, N. K. (2024). Ergenlerde akran zorbalığının bireysel ve çevresel değişkenler tarafından yordanması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (2), 649-681. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1399474>

Sorumlu yazar: Namık Kemal Haspolat, e-posta: nhaspolat@erzincan.edu.tr

* Bu çalışma ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Ayrıca 24. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Ergenlik dönemi ve yetişkinliğin ilk yılları, saldırganlık ve şiddet olayları açısından riskler barındırmaktadır. Bu süreçteki bireyler, kendilerinden yaşça daha küçük olanlara göre, göreceli olarak daha çok saldırgan ve şiddet içerikli davranışlar göstermelerinin yanı sıra, risk oluşturabilecek tehlikeli araçları da daha sık kullanma eğilimindedirler (Verlinden ve diğerleri, 2000). Son yıllarda okul ortamlarında zarar verici olayların yaşanması, okul güvenliğini tehdit etmekte ve önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda ilk akla gelen kavram akran zorbalığıdır ve okullardaki en önemli problemlerden biridir (Ayas ve Pişkin, 2015; Çelenk ve Yıldızlar, 2019). Akran zorbalığı bireysel ya da grup olarak öğrencilerin kendinden daha güçsüz olan öğrencilere bilinçli ve sistematik bir şekilde yaptığı saldırganca eylemler olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 2013). Akran zorbalığı dünya genelinde birçok ülkede yaygın bir sorun olduğu gibi (Ağırkan, 2023a; Laith-Vaillancourt, 2022), Türkiye’de de önemli bir problem olarak görülebilir. Akran zorbalığı, zorbalık sürecinde kalan tüm tarafların eğitim hayatı, akademik başarılarını ve okul ile ilgili algılarını olumsuz etkilemektedir (Karakuş-Şahbaz, 2019). Bununla birlikte kaygı, depresyon, güvensizlik, sosyal izolasyon gibi olumsuz psikososyal sonuçlara da neden olan bir problemdir (Yelboğa ve Koçak, 2019).

UNICEF’in (2018) açıkladığı rapora göre dünya genelinde, 13-15 yaş aralığındaki öğrencilerin %50’si (yaklaşık 150 milyon öğrenci) okulda ve okul etrafında akran şiddetinden dolayı mağduriyet yaşamaktadır. Dünyada, 13-15 yaş aralığındaki öğrencilerin üçte birinden fazlası zorbalıkla yüz yüze gelmekte, neredeyse aynı oranda öğrenci de fiziksel olarak kavgaya dâhil olmaktadır. Gelişmiş 39 ülkedeki öğrencilerin onda üçü akranlarına karşı zorbalık davranışları sergilediğini kabul etmektedir. Yine aynı raporda zorbalığa uğrama riski açısından bakıldığında kız ve erkek öğrencilerin aynı oranda risk taşıdığı görülmekle beraber kızların ilişkisel zorbalığa, erkeklerini ise fiziksel şiddet ve tehdide uğrama olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. UNICEF’in yayınladığı *“Worlds of influence: Understanding what shapes child well-being in rich countries”* (Gromada ve diğerleri, 2020) raporunda da arkadaşlar tarafından uygulanan şiddetin ciddi bir sorun olduğu belirtilmiştir. İlişkiler ve sağlık üzerinde olumsuz izler bıraktığı, sıklıkla zorbalığa maruz kalan çocukların yaşamdan aldıkları doyumun daha düşük olduğu, zorbalığa uğramanın, yaşam doyumuna olan negatif etkisinin ekran başında kalmaktan dört kat daha fazla olduğu raporlaştırılmıştır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye ülkeler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre; 15 yaşındaki çocukların zorbalık sıklığı ve yaşam doyumunu tablosunda, Türkiye’de zorbalığa uğramanın yaşam doyumunu ciddi şekilde düşürdüğü, hatta 33 ülke arsında en düşük yaşam doyumunu oranı ile Türkiye’nin listenin sonunda yer aldığını görmek mümkündür. OECD üye ülkelere bakıldığında, 15 yaşında olan öğrencilerin akranları tarafından bir akran zorbalığı davranışına maruz kalma sıklığı %24 olarak değerlendirilmiştir. Aynı şekilde Türkiye için sıklığın %25 civarında olduğu bu rapora yansımıştır (OECD, 2019). Türkiye İstatistik Kurumu (TURKSTAT, 2023) verilerine göre 6-17 yaş grubundaki çocukların %13,8’i diğer çocuklar tarafından zorbalığa maruz kaldığı belirtmiştir. Raporda diğer çocuklar tarafından, bilinçli olarak arkadaş gruplarının dışında bırakıldığını belirten çocukların oranı %7,2, alay edilenler %7,7, hakkında kötü söylentilerin yayılmasına maruz kalanlar %4,8, fiziksel şiddet gören çocukların oranı %4,4 olarak rapora yansımıştır. Uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşların yayımladıkları raporlar ve yapılan çalışmalar, ergenlerde akran zorbalığının boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu açıdan akran zorbalığı üzerinde etkili olabilecek bireysel ve çevresel faktörlerin incelenmesi ve araştırılması

önemlidir.

Akran Zorbalığına Etki Eden Faktörler

Bireysel faktörlerden yaş, cinsiyet ve temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi akran zorbalığı üzerinde etkili olabileceği düşünülen değişkenlerdir. Seals ve Young (2003), sınıf düzeyi ve yaş değiştikçe zorbalık düzeylerinin de değiştiğini, çalışmalarında, yedinci sınıftaki öğrencilerin sekizinci sınıftaki öğrencilere göre daha fazla zorbalık yaptığını belirtmişlerdir. Yine yaş büyüdükçe zorbalık davranışlarının azaldığını belirten başka araştırmalar da vardır (Bellamy ve diğerleri, 2000; Madsen ve diğerleri, 1999). Türkiye'deki bazı araştırmalar ise yukarıdaki genel zorbalık azalış eğiliminin tersine, yaş arttıkça zorbalığın da arttığını göstermektedir (Yurtal ve Censeven 2006).

Akran zorbalığında bireysel değişken olarak cinsiyetin önemli bir rolü olduğunu farklı araştırmalarda belirtilmiştir. Türkiye'deki araştırmalar kızlara göre erkeklerin daha fazla zorbalık yaptıkları ve daha fazla mağdur olduklarını ifade etmişlerdir (Dölek, 2002; Yurtal ve Cenkseven, 2007). Zorbalık rollerine göre, zorba olma ve zorba-mağdur rollerini erkekler kızlara oranla iki kat daha fazla üstlenmektedir (Akman, 2023). Nerdeyse tüm toplumlarda erkekler kadınlara nazaran çok daha fazla saldırganlık davranışları sergilerler. Çocukken oynanan oyunlarda dahi erkek çocuklar şiddet ve saldırgan unsurlar barındıran oyunları kızlara oranla çok daha fazla tercih ederler. Erkeklik hormonu (testesteron) ile saldırganlık arasındaki pozitif ilişki olduğunu gösteren araştırma sonucu da bulunmaktadır (Abay ve Tuğlu, 2000).

Bireysel değişkenler açısından, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin zorbalık davranışları üzerinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Eşici (2013) bu konu ile alakalı, öğrencilerin temel ihtiyaçlarının doğru bir şekilde karşılanıp giderilmediği durumlarda zorbalık gibi istenmeyen bazı davranışların ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Sosyal olarak onaylanmayan ve kabul görmemiş olan kişilerin, ait olma ihtiyacının karşılanma seviyelerindeki düşüklükten dolayı zorbalık eylemlerinin arttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Benzer şekilde, Tuğran (2020), temel psikolojik ihtiyaçlardan yeterlik ve özerklik ihtiyaçlarının karşılanmasının kişiyi daha toplumsal kılacağını belirtmiştir.

Araştırmada, akran zorbalığına, çevresel bir değişken olarak ergen ebeveyn ilişkilerinin de etkisi (Aksu, 2019) olduğu düşünülmektedir. Haspolat (2022) pozitif ebeveynliğin çocuk ve anne baba arasındaki sağlıklı iletişim ile ilgili bir kavram olduğunu ve çocuğun kabul edildiği anlamı taşıdığını belirtmiştir. Olumlu ebeveynlik ve etkileri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ebeveyn çocuk ilişkisinin, temel psikolojik ihtiyaçların tatmini ve engellenmesi (Moltafet ve diğerleri, 2018; Haspolat, 2023), özerklik (Günaydın ve Ümmet, 2023; Toprak, 2019) gibi çocukların psikolojik gelişimlerdeki temel konular üzerinde ne kadar önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Akman (2023) problemleri anne ile konuşup paylaşabilmenin, akran zorbalığı rollerinin tamamının oluşumunda gözle görülür bir azalmaya yol açtığını, mağdur öğrencilerin %40,8'inin bu durumu kimseye söylemezken, mağduriyetini anlatabilen öğrencilerin ise %66'sının ebeveynlerini tercih ettiğini bulmuştur. Alanyazına bakıldığında da aile değişkeninin, zorbalığın anlaşılması ve kontrol altına alınması açısından önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır (Chen ve diğerleri, 2023; Man ve diğerleri, 2022; Zhao ve diğerleri, 2023).

Bir diğer çevresel değişken olarak arkadaşlık ilişkilerinin akran zorbalığı üzerinde önemli bir rol oynadığı (Olweus,1978) düşünülmektedir. Çocukların akranları ile olan iyi ilişkileri arttıkça psikolojik iyi oluşları da artmaktadır (Ağırkan ve Ergene, 2022; Gromada ve diğerleri, 2020). Sosyal destek teorisi arkadaşların zorbalığı engelleme konusunda tampon görevi gördüğünü belirtmiştir

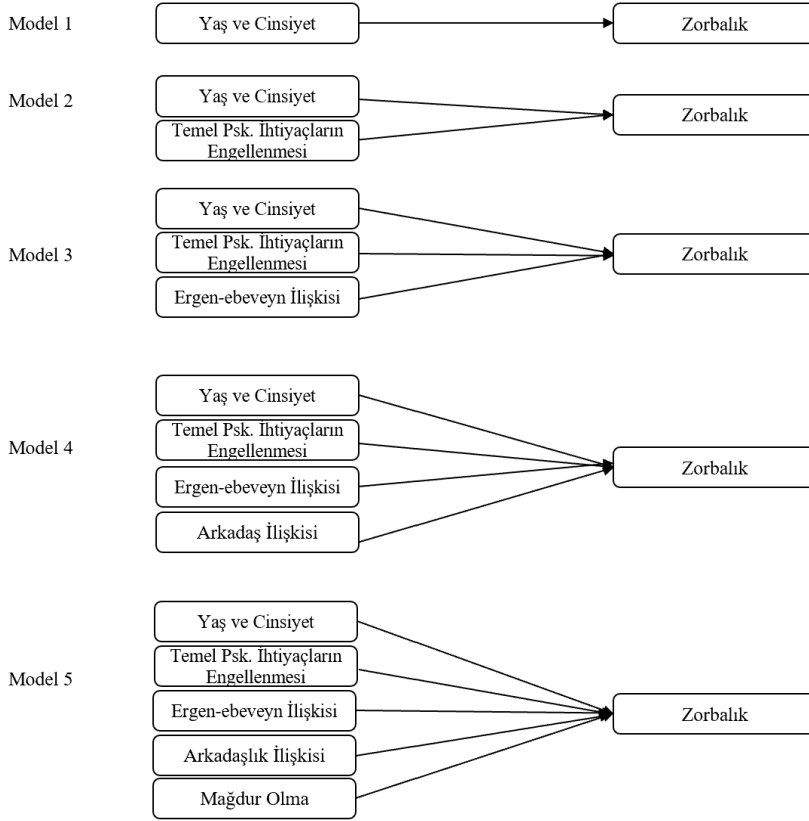
(Zhang ve diğerleri, 2022). Arkadaşları tarafından sevilen ve akran ilişkileri iyi olan öğrencilerin akran zorbalığına daha az maruz kaldıkları görülmektedir (Longobardi ve diğerleri, 2022; Maneiro ve diğerleri, 2023). Erkeklerin kaliteli arkadaşlık ilişkilerinin sosyal becerilerini etkilediği ve bununla zorbalığı azalttığı görülmüştür (Kusumaningsih ve Febriani, 2022). Akran desteğinin mağdurların psikolojik iyi oluşlarına olumlu etki ettiği, akran mağduriyetlerini telafi ettiğini (Çetin ve diğerleri, 2023) söylemek mümkündür. Suçlu akranlar ile kurulan sosyal ilişkilerin okuldaki zorbalık davranışları ile ilişkili olduğunu belirten Veenstra ve Laninga-Wijnen (2023), zorbalıkta akran etkisinin, ergen ebeveyn ilişkisine göre daha çok ve daha doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmalara bakılarak akranları ile kaliteli ve olumlu sosyal ilişki geliştiren ergenlerin akran zorbalığı davranışlarında azalma olacağı söylenebilir.

Araştırmada çevresel bir başka değişken mağdur değildir. Alanyazında akran zorbalığına maruz kalanların, zamanla zorbaya dönüştüğü anlaşılmaktadır (Espelage ve Walters, 2023). Zorbalık mağdurlarının sayısının endişe verici boyutlara ulaşması nedeniyle, zorbalık davranışının kökenlerini daha iyi anlamaya yönelik daha fazla araştırma yapılması toplumsal açıdan önem taşımaktadır. Çinli ergenlerle yapılan bir çalışmada (Cheng ve diğerleri, 2022) katılımcıların %10,1'inin akran zorbalığına maruz kaldığı bulunmuştur. Akran zorbalığı ile ilgili yapılan başka bir araştırmada ise (Horvat ve diğerleri, 2023) akran desteği açısından en düşük puanları, zorba ve zorba-mağdur öğrencilerin bildirildiğini, dolayısı ile yapılacak destek ve önleyici müdahalelerin akran zorbalığı rollerine göre farklılaşması gerektiğini belirtilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında, akran zorbalığının ergenlerin gelişim alanlarının neredeyse tamamına etki ettiği; fiziksel, psikolojik, sosyal, akademik vb. birçok alanda olumsuz etkileri olduğu ve dikkate alınması gereken önemli bir problem olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de okullarda şiddet, saldırganlık, zorbalık gibi olayların çoğaldığının fark edilmesinden sonra, Millî Eğitim Bakanlığı "Okullarda Şiddetin Önlenmesi" genelgesini uygulamaya koydu (MEB [MoNE], 2006). Bu problemlere ortaya çıktığı ilk anda müdahale etmenin önemsendiği ve gelişimsel-önleyici yaklaşımın esas alındığı görülmektedir. Ayrıca MEB ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde yapılan düzenleme ile akran zorbalığı yapan öğrencilere artık disiplin işlemi uygulanacağı belirtilmiştir (MEB [MoNE], 2022). MEB'in son dönemlerde yaptığı değişiklikler ile konuya daha da eğildiği ve gelişimsel önleyici rehberlik kapsamında akran zorbalığını engellemeyi ve azaltmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Önleyiciliği artırmak için problemin hem bireysel hem de çevresel değişkenler açısından ele alınması önem arz etmektedir. Bu amaçla yaş, cinsiyet, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi, akran ilişkileri ve mağdur olma değişkenlerinin ergenlerde akran zorbalığını ne ölçüde yordadığının incelenmesi amaçlanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1.

Hiyerarşik Regresyon Modeli**Yöntem****Çalışma Grubu**

Araştırmanın çalışma grubu, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Erzincan ilinde yer alan ortaokul ve lise kademelerinde öğrenim gören, toplam 831 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubuna ait sosyo-demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Veri toplamadan önce Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (28.04.2023/sayı no: 04/02) izin alınmıştır. Veriler 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden kişisel bilgi formları ve ölçekler aracılığıyla toplandı. Daha sonra okul yöneticileriyle görüşerek çalışma hakkında bilgi verildi. Ayrıca öğrenci ve velilerine de çalışma hakkında bilgi verildi. Uygulamalar yaklaşık 35 dakika sürdü. Uygulamaların ardından 857 öğrenciden oluşan bir veri seti elde edildi ve elde edilen veri seti bilgisayar ortamına aktarıldı.

Tablo 1

Katılımcılara Ait Demeografik Bilgiler

	f	%
Cinsiyet		
Kız	516	62,1
Erkek	315	37,9
Toplam	831	100
Sınıf Düzeyi		
5. sınıf	75	9
6. sınıf	83	10
7. sınıf	108	13
8. sınıf	80	9,6
9. sınıf	130	15,6
10. sınıf	128	15,4
11. sınıf	175	21,1
12. sınıf	52	6,3
Toplam	831	100
Okul Türü		
Ortaokul	347	41,8
Mesleki Teknik Anadolu Lisesi	97	11,7
Anadolu Lisesi	303	40,1
Sosyal Bilimler Lisesi	54	6,5
Toplam	831	100

Ölçme Araçları*Akran Zorbalığı Ölçeği Ergen Formu*

Okullarda öğrenciler arasında görülen zorbalık olaylarını gerçekleştiren “zorba” ve bu tür olaylara maruz kalan “kurban” öğrencileri belirlemek amacıyla Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 53 madde ve 6 faktörden oluşmaktadır. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma düzeyleri artmaktadır (Ayas ve Pişkin, 2015). Ölçeğin kurban boyutunun Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .93, bu araştırma için .93 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin, zorba boyutunun Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .92, bu araştırma için .87 olarak bulunmuştur.

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği

Ölçme aracı ergen ebeveyn ilişkisinin niteliğini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Aktaş, 2017). Toplamda 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan ergenlerin anne babaları ile olan ilişkilerinin niteliğini olumlu algıladıkları anlamı taşır. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .94, bu araştırma için ise .94 olarak bulunmuştur.

Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği

Chen ve arkadaşları (2015) tarafından temel ihtiyaçların karşılanması ve temel ihtiyaçların engellenme düzeyini ölçmek için geliştirilmiştir. Uyarlaması çalışması Selvi ve Bozo (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 24 maddede, 2 alt boyut ve 6 faktörden oluşmaktadır. Alt boyutlar; temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ve temel psikolojik ihtiyaçların tatminidir. Araştırma için ölçeğin temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi alt ölçeği kullanılmıştır. Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi alt ölçeği için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .85, bu araştırma için

ise.77 olarak bulunmuştur.

Akran İlişkileri Ölçeği

Ölçek orijinalinden (Bukowski ve diğerleri, 1994), Türkçe 'ye çevrilmesi ve uyarlama çalışması Atik ve arkadaşları (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçek 22 madde 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar arkadaşlık ilişkilerinin doyuruculuğunun ve niteliğinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .85, bu araştırma için .87 olarak bulunmuştur.

Veri Analizi

Çalışma grubundan elde edilen veriler SPSS 22 paket programına aktarılmıştır. Veriler üzerinde öncelikle tek değişkenli normallik incelenmiştir. Ölçümlerden elde edilen puanlar standart z puanlarına dönüştürülmüş, ± 4 standart z değerinin dışında kalan değerler ($n=24$) veri setinin dışında bırakılmıştır (Mertler ve Vannata, 2005). Çok değişkenli normallik varsayımının incelenmesi için Mahalanobis uzaklık değerleri incelenmiştir. Mahalanobis uzaklık değerleri incelenirken $p<.001$ manidarlık düzeyi ölçüt alınmış (Çokluk ve diğerleri, 2016) ve 3 gözlem daha veri setinden çıkarılarak, tek değişkenli ve çok değişkenli normallik ölçütlerini karşılayan 831 veri ile analize devam edilmiştir. Veri setinde çarpıklık ve basıklık katsayılarının $+1,5$ ile $-1,5$ arasında olduğu (Tabachnick ve Fidell, 2013), histogram, dal yaprak ve Q-Q grafikleri incelenerek koşulları karşıladığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda verilerin normale yakın bir dağılım gösterdiği görülmüştür (Tablo 2).

Verilerin analizine çoklu doğrusal regresyon analizinin diğer varsayımları ile devam edilmiştir. Bunlardan biri çoklu bağlantılılık problemi (multicollinearity), Durbin-Watson yöntemi ile test edilmiştir. Durbin-Watson değerinin 2.5'in altında olması önerilmektedir (Kalaycı, 2009). Elde edilen değer (1.956) referans değer arasında yer aldığı görülmektedir. Çoklu bağlantılılığın incelenmesine koşul indeksi (CI), varyans şişme oranları (VIF) ve tolerans değerlerinin incelenmesi ile devam edilmiştir. Araştırmacılara göre değişkenlerin CI değerinin 30'un altında, VIF değerlerinin 10'dan küçük ve tolerans değerinin de .10 ve üzerinde olması durumunda çoklu bağlantılılık probleminin olmadığı belirtilmektedir (Field, 2013). Analiz sonuçları (CI=4.27-17.79; VIF=1.08-1.23; Tolerans=.81-.92) çoklu bağlantılılığa ait tüm değerlerin alanyazında belirtilen referans aralıkları içerisinde yer aldığını göstermektedir. Ön analizler sonucunda varsayımların 831 gözlemden oluşan veri seti üzerinde sağlandığı görülmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi, arkadaş ilişkisi ve kurban olma değişkenlerinin ergenlerde akran zorbalığını yordama durumu, hiyerarşik regresyon analizi ile incelenmiştir. Hiyerarşik regresyon analizinde araştırmacılar önemli oldukları değişkenleri önceki değişkenleri kontrol altına aldıktan sonra girebilirler (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu çalışmanın model kurulduğunda önce bireysel faktörler olan yaş ve cinsiyet, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi eklenmiştir. Daha sonra modele ergen ebeveyn ilişkisi, arkadaş ilişkisi ve son olarak da kurban olma çevresel değişkenleri eklenmiştir.

Bulgular

Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılan ergenlerin ölçme araçlarına verdiği yanıtlara ilişkin betimleyici istatistiksel bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2

Değişkenleri Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Min.	Max.	Çarpıklık	Basıklık
Zorbalık	831	66.60	13.916	53	265	1.300	1.438
TPİE	831	32.04	9.165	12	60	.029	-.304
Ergen-ebeveyn İlişkisi	831	105.51	20.462	27	135	-.732	-.013
Arkadaşlık İlişkisi	831	85.59	13.202	22	110	-.629	-.115
Mağdur Olma	831	81.38	25.897	53	265	1.281	1.366

Not. TPİE: Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi.

Ölçme araçlarına ait basıklık ve çarpıklık değerlerinin $\pm 1,5$ sınırı içerisinde olduğu ve veri setine ait dağılımın normal dağılım gösterdiği söylenebilir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Tablo 3

Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5
1. Zorbalık	—				
2. TPİE	0.256**	—			
3. Ergen-ebeveyn İlişkisi	-0.293**	-0.319**	—		
4. Arkadaşlık İlişkisi	-.0175**	-0.181**	0.184**	—	
5. Mağdur Olma	0.535**	0.317**	-0.293**	-0.246**	—

Not. TPİE: Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi

Hiyerarşik regresyon analizi test edilmeden önce araştırmanın değişkenleri arasındaki korelasyonel ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada ele alınan değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu bulunmuştur. Zorbalık ile temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi [$r = .256, p < .01$], mağdur olma [$r = .535, p < .01$] arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Zorbalık ile ergen ebeveyn ilişkisi [$r = -.293, p < .01$] ve arkadaşlık ilişkisi arasında [$r = -.175, p < .01$] negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ile ergen ebeveyn ilişkisi [$r = -.319, p < .01$] ve arkadaşlık ilişkisi arasında [$r = -.181, p < .01$] negatif ilişki bulunurken, mağdur olma arasında [$r = .317, p < .01$] pozitif ilişki tespit edilmiştir. Ergen ebeveyn ilişkisi ile arkadaşlık ilişkisi arasında [$r = .184, p < .01$] pozitif, mağdur olma ile [$r = -.293, p < .01$] negatif ilişki bulunmuştur. Son olarak arkadaşlık ilişkisi mağdur olma ile [$r = -.246, p < .01$] negatif ilişkilidir.

Regresyon Analizi

Ergenlerin zorbalık düzeyleri üzerinde cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi, arkadaşlık ilişkisi ve kurban olma arasındaki ilişkilerinin istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yordayıcılar olup olmadıkları hiyerarşik regresyon analizi ile incelenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4

Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model	B	S.h.	β	t	İkili.r.	Kısmi.r	R ²	F
1.(Sabit)	63.108	3.292		19.170**				
Cinsiyet	-6,195	.978	-.216	-6.334**	-.215	-.215	.049	21.225
Yaş	.506	.225	.077	2.244*	.078	.076		
2.(Sabit)	51.144	3.592		14.231**				
Cinsiyet	-5.26	.952	-.196	-5.910**	-.201	-.194	.106	32.761
Yaş	.502	.219	.076	2.295*	.080	.075		
TPİE	.365	.50	.241	7.291**	.246	.240		
3.(Sabit)	73.294	4.988		14,694**				
Cinsiyet	-5.115	.934	-.178	-5.475**	-.187	-.176	.147	35.507
Yaş	.249	.217	.038	1.147	.040	.037		
TPİE	.262	.052	.173	5.076**	.174	.163		
EEİ	-.147	.024	-.217	-6.261**	-.293	-.201		
4.(Sabit)	79.468	5.823		13.647**				
Cinsiyet	-4.700	.954	-.164	-4.926**	-.169	-.158	.151	29.350
Yaş	.224	.217	.034	1.032	.036	.033		
TPİE	.249	.052	.164	4.790**	.164	.154		
EEİ	-.142	.024	-.209	-6.002**	-.205	-.193		
Aİ	-.073	.036	-.069	-2.044*	-.071	-.066		
5.(Sabit)	39.649	5.778		6.862**				
Cinsiyet	-3.812	.846	-.133	-4.507**	-.155	-.128	.337	69.766
Yaş	.799	.196	.121	4.080**	.141	.116		
TPİE	.093	.047	.062	1.986*	.069	.056		
EEİ	-.069	.021	-.102	-3.241*	-.112	-.092		
Aİ	.010	.032	.010	.320	.011	.009		
MO	.260	.017	.484	15.197**	.468	.431		

Not. **p<.01; *p<.05; TPİE: Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi; EEİ: Ergen-ebeveyn ilişkisi; Aİ: Arkadaşlık ilişkisi; MO: Mağdur olma.

Çoklu doğrusal regresyon analizinin birinci adımında modele cinsiyet ve yaş değişkenleri eklenerek analize başlanmıştır. Cinsiyet değişkeninin ergenlerin zorbalık düzeylerini yordamadaki beta katsayısı -6.195 olup, beta katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t_{\text{cinsiyet}} = -6.334$; $p > .01$). Yaş değişkeninin ergenlerin zorbalık düzeylerini yordamadaki beta katsayısı .506 bulunmuştur. Beta katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları istatistiksel açıdan anlamlıdır ($t_{\text{yaş}} = 2.244$; $p > .05$). Yaş ve cinsiyetin modelde açıkladığı varyans oranına bakıldığında, ergenlerin zorbalık düzeyinin yaklaşık %5'ini açıkladığı tespit edilmiştir ($R^2 = .049$; $F_{1-830} = 21.225$; $p < .01$).

Çoklu doğrusal regresyon analizinin ikinci adımında modele cinsiyet ve yaş değişkenleri ile birlikte temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi değişkeni eklenmiştir. Modeldeki diğer değişken sabit tutulduğunda temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi değişkeninin beta katsayısı ise .365 olarak hesaplanmıştır. Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları cinsiyet ($t_{\text{cinsiyet}} = -5.910$; $p < .01$), yaş ($t_{\text{yaş}} = 2.295$; $p < .05$) ve temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ($t_{\text{tpie}} = 7.291$; $p < .01$) değişkenleri için anlamlı bulunmuştur. Modelin açıkladığı varyans oranına bakıldığında ise ergenlerin zorbalık düzeyinin yaklaşık %11'ini açıkladığı tespit edilmiştir ($R^2 = .106$; $F_{2-829} = 32.761$; $p < .01$).

Çoklu doğrusal regresyon analizinin üçüncü adımında modele cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ile birlikte ergen ebeveyn ilişkisi değişkeni eklenmiştir. Modeldeki diğer değişken sabit tutulduğunda ergen ebeveyn ilişkisi değişkeninin beta katsayısı $-.147$ olarak hesaplanmıştır. Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları yaş değişkeni ($t_{yaş} = .249$; $p > .05$) anlamlı değilken, cinsiyet ($t_{cinsiyet} = -5.115$; $p < .01$), temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ($t_{tpie} = 5.076$; $p < .01$) ve ergen ebeveyn ilişkisi ($t_{teei} = -6.261$; $p < .01$) değişkenleri için anlamlı bulunmuştur. Modelin açıkladığı varyans oranına bakıldığında ise ergenlerin zorbalık düzeyinin yaklaşık %15'ini açıkladığı ($R^2 = .147$; $F_{3-828} = 35.507$; $p < .01$) tespit edilmiştir.

Çoklu doğrusal regresyon analizinin dördüncü adımında modele cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi değişkenlerinin yanı sıra arkadaşlık ilişkisi değişkeni eklenmiştir. Modeldeki diğer değişken sabit tutulduğunda arkadaş ilişkisi değişkeninin beta katsayısı $-.073$ olarak hesaplanmıştır. Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları yaş değişkeni ($t_{yaş} = 1.032$; $p > .05$) anlamlı değilken, cinsiyet ($t_{cinsiyet} = -4.926$; $p < .01$), temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ($t_{tpie} = 4.790$; $p < .01$) ve ergen ebeveyn ilişkisi ($t_{teei} = -6.002$; $p < .01$) ve arkadaşlık ilişkisi ($t_{tai} = -2.044$; $p < .05$) değişkenleri için anlamlı bulunmuştur. Modelin açıkladığı varyans oranına bakıldığında ise ergenlerin zorbalık düzeyinin yaklaşık %15'ini açıkladığı ($R^2 = .151$; $F_{4-827} = 29.350$; $p < .01$) tespit edilmiştir.

Çoklu doğrusal regresyon analizinin son adımında modele cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi, arkadaş ilişkisi değişkenlerinin yanı sıra mağdur olma değişkeni eklenmiştir. Modeldeki diğer değişken sabit tutulduğunda mağdur olma değişkeninin beta katsayısı $.260$ olarak hesaplanmıştır. Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları yaş ($t_{yaş} = 4.080$; $p < .05$), cinsiyet ($t_{cinsiyet} = -4.507$; $p < .01$), temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ($t_{tpie} = 1.986$; $p < .05$) ve ergen ebeveyn ilişkisi ($t_{teei} = -3.241$; $p < .01$) ve mağdur olma ($t_{tmo} = 15.197$; $p < .01$) değişkenleri için anlamlı bulunmuştur. Modele mağdur olma değişkeni eklendiğinde arkadaşlık ilişkisi ($t_{tai} = .320$; $p > .05$) değişkenin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Modelin açıkladığı varyans oranına bakıldığında ergenlerin zorbalık düzeyinin yaklaşık %34'ünü açıkladığı tespit edilmiştir ($R^2 = .337$; $F_{5-826} = 69.766$; $p < .01$). Son modelde standartlaştırılmış beta katsayıları incelendiğinde en güçlü yordayıcıların sırasıyla mağdur olma ($\beta = .484$), cinsiyet ($\beta = -.133$), yaş ($\beta = .121$), ergen ebeveyn ilişkisi ($\beta = -.102$) ve temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ($\beta = .062$) olduğu görülmektedir.

Tartışma

Model testinden elde edilen sonuçlara göre cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi ve mağdur olma değişkenlerinin ergenlerin zorbalık düzeylerinin anlamlı birer yordayıcı olduğu, arkadaşlık ilişkileri değişkeninin ise anlamlı bir yordayıcı olmadığı bulunmuştur.

Akran Zorbalığı ile Cinsiyet ve Yaş arasındaki İlişki

Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında bireysel olarak, cinsiyet ve yaşın, akran zorbalığına etki eden birer değişken olduğu anlaşılmaktadır. Cinsiyet açısından bulgular incelendiğinde erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yaptıkları görülmektedir. Nitekim alanyazında benzer şekilde bulgular elde eden çalışmalar (Falla ve diğerleri, 2022; Luo ve diğerleri, 2023; Pepler ve diğerleri, 2008; Tuğran ve Dost, 2022; Utomo, 2022) mevcuttur. Buna karşın aksini

iddia eden çalışmalar da (Ali ve diğerleri, 2022; Dölek, 2002) bulunmaktadır. Bu farklılık akran grup normlarının değişiklik göstermesi ile açıklanabilir (Pellegrini, 2002). Erkek akran gruplarında fiziksel olarak güçlü olma ve üstün olma, bir grup normu olarak yer alabilirken, kadın gruplarında diğer bireylerle yakın ilişkiler kurma grup değeri olarak yer alabilmektedir. Benzer şekilde Rosen ve Nofziger (2019), zorbalık davranışlarının eril hâkimiyet ile ilişkili olduğunu, erkekliğin sosyal inşası sürecine zorbaca davranışların yardımcı olduğunu belirterek akran zorbalığının erkek olarak var olabilmek için kolaylaştırıcı bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Bir diğer bakış açısı empati ile ilişkilidir. Kadınların erkeklere göre empati düzeyinin daha yüksek olduğundan dolayı, zorbalık olaylarına karışmaktan geri durduğu (Shannen ve diğerleri, 2021; Kokkinos ve Kipritsi, 2012) yönündedir. Bu bağlamda araştırma bulgusu belirtilen sebeplerden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma bulgularında bireysel bir değişken olarak yaşın da akran zorbalığı ile ilişkili olduğu, yaşın artışı ile akran zorbalığı düzeyinin de arttığı görülmektedir. Benzer şekilde alanyazında yaşın büyümesi ile akran zorbalığının arttığını belirten çalışmalar (Utomo, 2022; Yurtal ve Cenkseven, 2006) bulunmaktadır. Pellegrini ve Long (2002) yaş büyüdükçe zorbalık düzeylerinde artış olduğunu, özellikle ergenlik dönemiyle birlikte artış görüldüğünü, bu artışın sosyal statü ihtiyacından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bir başka ifade ile ergenlerin geçirdikleri dönemsel gelişim/değişim sosyal statü ihtiyacını doğurduğunu, bu sosyal statü ihtiyacının da zorbalığa yol açtığını belirterek akran zorbalığının araçsal rolüne dikkat çekmişlerdir. Ergenlik döneminde ebeveyn denetiminin zayıflaması akran zorbalığı için yüksek risk faktörüdür (Lee ve diğerleri, 2023; Pepler ve diğerleri, 2008). Yaşça büyüyen ve ebeveyn denetiminden uzaklaşan ergenin zorbaca davranışlarındaki artışın ebeveyn denetiminin dışında kalma sürecinden etkilendiği düşünülebilir.

Yaş büyüdükçe zorbalık düzeylerinin azaldığını belirten araştırmalarda (Bellamy ve diğerleri, 2000; Luo ve diğerleri, 2023; Sabramani ve diğerleri, 2021) bulunmaktadır. Alanyazının yaşın zorbalığa etki ettiği konusunda tutarlı olduğu, ancak bu etkinin yönü konusunda aynı tutarlılığı gösteremediği anlaşılmaktadır. Tüm bu veriler ışığında yaşın büyümesi ve bireyin olgunlaşması ile zorbalık davranışlarının tamamen yok olmadığı, aksine bireyin akran zorbalığını psikolojik bir telafi mekanizması gibi kullanabileceği düşünülebilir. Bireyin olgunlaşma ile elde ettiği gelişimi, akran zorbalığı sürecine transfer ederek zorbalık davranışlarında artış yaşayabileceği söylenebilir.

Akran Zorbalığı ile Temel Psikolojik ihtiyaçların Engellenmesi Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında, ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının engellenme düzeyi arttıkça zorbalık düzeylerinde de artış olduğu anlaşılmaktadır. Bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması psikolojik bir gereksinimdir (Kader ve Roman, 2018). Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, zorbalık davranışları ve mağduriyet ile ilişkisi kurulabilecek, yetersiz ve istenmeyen olumsuz davranışlara kapı aralamaktadır (Ağırkan, 2023b; Costa ve diğerleri, 2015). Bu yetersiz davranış kalıpları da hem zorbalığın önüne geçme konusunda ergenlerin becerilerini sınırlayabilir (Varsamis ve diğerleri, 2022) ve mağduriyet yaratabilir, hem de problem çözme becerilerinde eksikliğe neden olabilir. Tian ve arkadaşları (2018), engellenen temel psikolojik ihtiyaçların doğrudan antisosyal ve yıkıcı davranışlar ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Tüm bunlara paralel olarak Montero-Carretero ve arkadaşları (2020) ise, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin doğrudan etkileri olabileceği gibi başka psikolojik yapılara etki ederek bilişsel, duyusal ve davranışsal sonuçlar da ortaya çıkarabileceklerini belirtmişlerdir. Engellenen temel psikolojik ihtiyaçların bireylerin zorbalık davranışları ile başa çıkma yeteneklerini geliştirmediği, bundan dolayı da mağduriyete neden olduğunu belirtilmiştir (Varsamis ve diğerleri, 2022). Dolayısı ile bireylerin tatmin edilemeyen temel psikolojik ihtiyaçlarını zorbalık ile telafi etme arayışına

girebileceğini, bu iki değişken arasında doğrudan pozitif yönlü bir ilişki olabileceğini söylemek mümkündür.

Akran Zorbalığı ve Ergen Ebeveyn İlişkisi Arasındaki İlişki

Bulgular incelendiğinde, ergen ebeveyn ilişkilerinin akran zorbalığının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile ergenlerin anne babaları tarafından desteklenmesi, anne baba ile yakın ve nitelikli ilişkiler kurulması ve ergen üzerinde anne babanın ilgisi ve denetimi bulunması ergenlerin akran zorbalığı davranışlarını azaltmaktadır. Akran zorbalığı ve ergen ebeveyn ilişkileri açısından alanyazın incelendiğinde araştırma bulguları benzerlik göstermektedir (Chen ve diğerleri, 2021; Cho ve diğerleri, 2019; Lee ve diğerleri, 2023; Tuğran ve Dost, 2022).

Okullarda karşılaşılan zorbalığının ana etkenlerinin ergenin ekolojik sisteminde yer alan aile ile ilgili değişkenlerden (boşanma, yer değiştirme, okul ile kurulan ilişkiler, ergen ebeveyn ilişkisi) kaynaklandığı bilinmektedir (Analisah ve Indartono, 2019). Ergenler için en önemli sosyal destek kaynaklarından birisi de ebeveynlerdir. Sıcak ve destekleyici ebeveynlere sahip ergenlerin yaşamın ilerleyen yıllarında iletişim ve problem çözme becerileri gibi sosyal beceriler geliştirerek, zorbalıkla başa çıkabilirler (Rinaldi ve diğerleri, 2023). Daha az mağdur olan ergenler, daha az zorbalık davranışları ortaya koyarlar (Espelage ve Walters, 2023; Yang ve diğerleri, 2022). Aile arasında kurulan zayıf ve niteliksiz ilişkiler, güven duygusunu eksilterek akran zorbalığına etki eder ve özellikle ilişkisel zorbalık açısından önemli bir risk oluşturur (Qian ve diğerleri, 2022). Zorbalık yapan öğrencilerin ailelerine bakıldığında, saldırganlık profili ile ilgili yüksek risk taşıdıkları görülmektedir (Pepler ve diğerleri, 2008). Bu bağlamda zorbalık davranışlarının aileden öğrenilebileceği, belki de şiddet içeren ergen-ebeveyn ilişkilerinin sosyal öğrenme aracılığı ile aktarılacak zorbalığa neden olabileceği söylenebilir.

Akran Zorbalığı ve Arkadaşlık İlişkileri Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında (Tablo 3), arkadaşlık ilişkileri ile akran zorbalığı arasında negatif yönlü ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde alanyazın incelendiğinde, akran zorbalığının arkadaşlık ilişkilerinden etkilendiğini, nitelikli arkadaşlık ilişkilerinin akran zorbalığını azalttığını gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Babarro ve diğerleri, 2020; Cuesta ve diğerleri, 2021; Zhang ve diğerleri, 2021). Bu çalışmada regresyon analizine ilişkin bulgular incelendiğinde (Tablo 4), test edilen modele değişken olarak mağdur olma girdiğinde alanyazındaki genel kanının aksine, arkadaşlık ilişkileri değişkeni akran zorbalığına ilişkin yordayıcı etkisini kaybetmektedir. Bu durum akıllara etkileşim etkisini (interaction effect) getirmektedir. Etkileşim etkisi; bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin bir veya daha fazla değişkenin değerine bağlı olmasıdır (Coulton ve Chow, 1992). Çok değişkenli istatistiksel yöntemlerde iki veya ikiden daha fazla bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisi olarak da tanımlanan etkileşim etkisi, bu değişimin kaynağı olabilir.

Eslea ve arkadaşları (2004), yedi ülkeden veri topladıkları çalışmalarının bulgularında arkadaşın olmaması ve yalnızlık gibi sosyal durumların zorbalık yapmakla ilişkili olmadığını belirtmişlerdir. Yine, Cairns ve arkadaşları (2017) ise zorbalığın arkadaş olarak seçilmesi açısından diğerlerinden farklılık göstermediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Reiss ve Farrington (1991), ergenlerin suç işleyen ve saldırgan arkadaşlarının bulunmasının şiddet ile ilişkisi olduğunu ancak arkadaş etkisinin kişilerarası ilişkilere olumlu etki ettiği gibi olumsuz etkilerinin de olabileceğini belirtmişlerdir. Akran gruplarının ergenlerin zorbalık davranışları üzerindeki etkilerinin göreceli olduğunu belirtmektedirler.

Akran Zorbalığı ve Mağdur Olma Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında, çevresel bir değişken olarak mağdur olmanın akran zorbalığının en güçlü yordayıcısı olduğu anlaşılmaktadır. Mağdur olma değişkeni hiyerarşik regresyon analizinde, modele son değişken olarak girmiştir. Araştırma bulgularını destekler nitelikte araştırmacılar mağdur olma ve zorbalık arasında çift yönlü ilişkiler bulunduğunu yani mağduriyetin zorbalığı, zorbalığın da mağduriyeti etkileyerek bir kısır döngü oluştuğunu belirtmişler ve mağduriyetin akran zorbalığının bir öncülü olduğunu ortaya koymuşlardır (Baş, 2021; Varsamis ve diğerleri, 2022). Bu bağlamda zorbalığın sürdürülmesi sürecindeki mağdur olma etkisi dikkat çekicidir. Mağduriyet ortadan kaldırıldığında zorbalığın engellenmesi söz konusu olabilir.

Mağdur olanların ergenlik dönemlerinde ortalamanın üzerinde bir zorbalık ve suça bulaşma oranı bulunmuştur (Olweus, 1994). Mağdur olma, ergenlerin benlik saygılarını düşürmekte ve kendilerini değersiz hissetmelerine neden olmakta, artan olumsuz benlik algısı ise yeni mağduriyetlere kapı aralamaktadır (Choi ve Park, 2021). Mağduriyet sosyal statü kaybına yol açabilir, oluşan eksiklik, zorbalık davranışları aracılığı ile kaybolan sosyal statünün yeniden tesisi amacı ile telafi çabasına (Pellegrini ve Long, 2002) dönüşebilir. Zorbalık mağduru olma, ergenlerin öznel iyi oluşlarına etki etmekte (Rigby, 2003), kendini iyi hissetmeyen psikososyal uyumu bozulan veya duygu ve davranış sorunları oluşan (Eastman ve diğerleri, 2018) birey ise, zorbalık davranışları ortaya koyma açısından risk (Olweus, 1993) teşkil etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmamıza göre, cinsiyet, yaş, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, ergen ebeveyn ilişkisi ve mağdur olma değişkenleri ergenlerde akran zorbalığının anlamlı yordayıcılarıken, akran ilişkileri yordayıcı değildir. Eğitimciler ve özellikle psikolojik danışmanlar bu araştırmanın sonuçlarından yararlanabilirler. Bu araştırmanın bulguları okullarda akran zorbalığını önlemeye yönelik programlar ve müdahaleler tasarlanmasında yol gösterici olabilir. Örneğin psikolojik danışmanlar, öğretmenler ve okul yöneticileri, aileleri ve ergenleri akran zorbalığı ve sonuçları üzerinde bilgilendirme çalışmaları yapabilirler. Ailenin ergenlerdeki temel psikolojik ihtiyaçları karşılaması ve ergen ebeveyn ilişkisinin geliştirilmesi için aile katımlı müdahaleler ve psikoeğitsel çalışmalar yapılabilir. Okul temelli müdahalelerde ergen gruplarına arkadaş ve ebeveynle iletişim konularında seminerler düzenlenebilir. Zorbalık ve mağduriyet düzeyi yüksek olan gruplara yönelik grupla psikolojik danışma ve bireyle danışma yapılabilir. Özellikle mağdur olmanın en güçlü yordayıcı olduğu dikkate alındığında, bu öğrencilere yönelik olarak iletişim ve problem çözme becerileri konusunda bireysel çalışmalarla birlikte ailelerine yönelik müdahaleler de tasarlanabilir. Ayrıca yaş ve cinsiyet değişkeninin etkisi de göz önünde bulundurularak, yaşça büyük olan erkek öğrencilere yönelik daha kapsamlı önleme ve müdahale çalışmaları planlanabilir.

Sınırlılıklar

Çalışmanın birinci sınırlılığı, ölçme araçlarının öz bildirime dayalı olmasıdır. Bu durum akran zorbalığı gibi yapıların ölçülmesinde katılımcılar ölçekleri puanlarken kişisel önyargılarıyla ölçme araçlarını cevaplamalarına neden olabilir. Diğer sınırlılık çalışma grubudur. Katılımcılar bir ilde

eğitim gören ortaokul ve lise öğrencileridir. Farklı sosyoekonomik ve kültürel koşullarda benzer sonuçlar elde edilmeyebilir. Bu bağlamda farklı bölgelerden verilerin toplanacağı araştırmalar bu sınırlılığı ortadan kaldıracaktır. Son olarak araştırmamız kesitsel verilere dayanmaktadır. Bu nedenle akran zorbalığına etki eden faktörler üzerine deneysel çalışmalar yapılarak nedensellik ilişkisi kurulabilir.

Etik Kurul Onayı: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri Etik Kurulu Kararı, 28.04.2023 ve sayı no: 04/02.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Her iki yazarda çalışmaya eşit derecede katkı sağlamıştır. Birinci yazar giriş ve tartışma kısımlarında, ikinci yazarda yöntem ve bulguların raporlaştırılmasında etkin rol oynamıştır.

Çatışma Beyanı: Yazarlar potansiyel bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

References

- Abay, E., & Tuğlu, C. (2000). Şiddet ve agresyonun nörobiyolojisi [The neurobiology of violence and aggression]. *Klinik Psikiyatri*, 3(1), 21-26.
- Ağırkan, M., & Ergene, T. (2022). What does the social and emotional learning interventions (SEL) tell us? A meta-analysis. *Revista de Psicodidáctica (English ed.)*, 27(2), 97-108. <https://doi.org/10.1016/j.psicoe.2022.02.002>
- Ağırkan, M. (2023a). Global trends in research on school bullying and its correlation with COVID-19 pandemic. *Journal of Family Counseling and Education*, 8(2), 33-49. <https://doi.org/10.32568/jfce.1343885>
- Ağırkan, M. (2023b). The mediating effect of social emotional learning between relationship on basic psychological needs and technology addiction. *Journal of Education in Science Environment and Health*, 9(4), 268-280. <https://doi.org/10.55549/jeseh.1381065>
- Akman, D. (2023). *Manisa'da bir merkez ilçede ilköğretim 5. ve 7. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı ve etkileyen faktörler [Peer bullying and influencing factors among 5th and 7th grade elementary school students in a central district in Manisa]*. [Speciality in medicine thesis]. Manisa Celal Bayar University.
- Aksu, G. (2019). *12-15 yaş arası ergenlerin zorbalık davranışı ile ebeveynlerden algıladıkları psikolojik kontrol arasındaki ilişkide olumsuz otomatik düşüncelerin aracı rolünün incelenmesi [An analysis of the mediator effect of automatic negative thoughts on the relationship between bullying behaviors and perceived parental psychological control among adolescents aged between 12-15 years old]*. [Unpublished master's thesis]. İstanbul Işık University.
- Aktaş, E. F. (2017). *Ergen-Ebeveyn İlişkileri: Bir Model Testi [Adolescent-parent relationships: A model test]*. [Unpublished doctoral dissertation]. Hacettepe University.
- Ali, S., Hartini, N., & Yoenanto, N. H. (2022). Characteristics of bullying perpetrators and bullying victimization at the Indonesians Schools; A-Review. *Journal of Positive School Psychology*, 6(6), 3392-3404.
- Analisah, C. D. C., & Indartono, S. (2019). Ecological theory: preventing student bullying to promote culture of peace. In *International Conference on Social Science and Character Educations (ICoSSCE 2018) and International Conference on Social Studies, Moral, and Character Education (ICSMC 2018)* (pp. 239-244). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/icosce-icsmc-18.2019.44>

- Atik, Z. E., Çoban, A. E., Çok, F., Doğan, T., & Karaman, N. G. (2014). Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması [The Turkish adaptation of the Friendship Qualities Scale: A validity and reliability study]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446. <https://doi.org/10.12738/estp.2014.2.1778>
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı ölçeği ergen formu [Peer bullying scale adolescent form]. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 316-324.
- Babarro, I., Andiarrena, A., Fano, E., Lertxundi, N., Vrijheid, M., Julvez, J., ... & Ibarluzea, J. (2020). Risk and protective factors for bullying at 11 years of age in a Spanish birth cohort study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(12), 4428. <https://doi.org/10.3390/ijerph17124428>
- Baş, E. (2021). Ortaöğretimde akran zorbalığı, zorbalı/mağdur olmayı etkileyen kişisel ve çevresel unsurlar-Samsun örneği [Peer bullying in secondary education, personal and environmental factors affecting being bully/victim- example of Samsun]. [Unpublished master's thesis]. Sinop University.
- Bellamy, L., Rios-Ellis, B. & Shoji, J. (2000). An examination of specific types of Ijime within Japanese schools. *School Psychology International*, 21, 227-241. <https://doi.org/10.1177/0143034300213001>
- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre and early adolescence: The development and psychometric properties of the Friendship Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 471-84. <https://doi.org/10.1177/0265407594113011>
- Cairns, R. B., Cairns, B. D., Neckerman, H. J., Gest, S. D., & Garipey, J. L. (2017). Social networks and aggressive behavior: Peer support or peer rejection?. *Interpersonal Development* (pp. 223-231). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351153683-12>
- Chen, M., Tang, W., Wang, N., Deng, R., Tang, H., Xu, W., & Xu, J. (2023). Bullying victimization and internalizing and externalizing problems in school-aged children: the mediating role of sleep disturbance and the moderating role of parental attachment. *Child Abuse & Neglect*, 138, 106064. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106064>
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Kaap-Deeder, J. V., Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39, 216–236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>
- Cheng, J., Peng, C., Wang, Z., Yu, Y., Qiu, X., & Liu, X. (2022). Co-occurrence of sibling and peer bullying victimization and depression and anxiety among Chinese adolescents: The role of sexual orientation. *Child Abuse & Neglect*, 131, 105684. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105684>
- Chen, J. K., Wang, S. C., Chen, Y. W., & Huang, T. H. (2021). Family climate, social relationships with peers and teachers at school, and school bullying victimization among third grade students in elementary schools in Taiwan. *School Mental Health*, 13(3), 452-461. <https://doi.org/10.1007/s12310-020-09404-8>
- Cho, S., Glassner, S., & Lee, J. M. (2019). Impact of low self-control, parental involvement, and peer relationships on changes of bullying perpetration over time: A latent growth curve model of a sample of South Korean adolescents. *Children and Youth Services Review*, 104, 104397. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104397>
- Choi, B., & Park, S. (2021). Bullying perpetration, victimization, and low self-esteem: Examining their relationship over time. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 739-752. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01379-8>
- Costa, S., Ntoumanis, N., & Bartholomew, K.J. (2015). Predicting the brighter and darker sides of interpersonal relationships: Does psychological need thwarting matter? *Motivation and Emotion*, 39, 11–24. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9427-0>

- Cuesta, I., Montesó Curto, P., Metzler Sawin, E., Jiménez Herrera, M., Puig Llobet, M., Seabra, P., & Toussaint, L. (2021). Risk factors for teen suicide and bullying: An international integrative review. *International Journal of Nursing Practice*, 27(3), e12930. <https://doi.org/10.1111/ijn.12930>
- Coulton, C., & Chow, J. (1992). Interaction effects in multiple regression. *Journal of Social Service Research*, 16(1-2), 179-199. https://doi.org/10.1300/J079v16n01_09
- Çelenk, T. E. A., & Yıldızlar, O. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve mağduriyetinin incelenmesi [Investigation of high school students from bullying and victimization]. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 24-31. <https://doi.org/10.33308/2687248X.201912150>
- Çetin, G., Eroğlu, S., Karabulut, R., Kucur, A., & Yıldızili, F. (2023). Akran zorbalığına maruz kalmış ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı ile baş etme yöntemlerinin incelenmesi [Investigation of peer bullying coping methods of secondary school students exposed to peer bullying]. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 33-50. <https://doi.org/10.51177/kayusosder.1311488>
- Çokluk Bökeoğlu, Ö., & Koçak, D. (2016). Using Horn's parallel analysis method in exploratory factor analysis for determining the number of factors. *Educational Sciences-theory & Practice*, 16(2), 537-551. <https://doi.org/10.12738/estp.2016.2.0328>
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli [Resarching bullying behavior of student and a model for a prevention program]* [Unpublished doctoral dissertation]. Marmara University.
- Eastman, M., Foshee, V., Ennett, S., Sotres-Alvarez, D., Reyes, H. L. M., Faris, R. & North, K. (2018). Profiles of internalizing and externalizing symptoms associated with bullying victimization. *Journal of Adolescence*, 65, 101–110. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.03.007>
- Eslea, M., Menesini, E., Morita, Y., O'Moore, M., Mora Merchán, J. A., Pereira, B., & Smith, P. K. (2004). Friendship and loneliness among bullies and victims: Data from seven countries. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 30(1), 71-83. <https://doi.org/10.1002/ab.20006>
- Espelage, D. L. & Walters, G. D., (2023). Mediating the pathway from bullying victimization to bullying perpetration with hostility, peer delinquency, and pro-bullying attitudes: Transforming victims into aggressors. *Psychology of Violence*, 13(3), 194. <https://doi.org/10.1037/vio0000435>
- Eşici, H. (2013). Zorbacı davranışlar ile seçim teorisine dayalı temel ihtiyaçların karşılanması arasındaki ilişki [The relationship between bullying behaviours and fulfilling basic needs based on choice theory]. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 151-168.
- Falla, D., Ortega-Ruiz, R., Runions, K., & Romera, E. M. (2022). Why do victims become perpetrators of peer bullying? Moral disengagement in the cycle of violence. *Youth & Society*, 54(3), 397-418. <https://doi.org/10.1177/0044118X20973702>
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.
- Gromada, A., Rees, G., & Chzhen, Y. (2020). *Worlds of influence: Understanding what shapes child well-being in rich countries*. United Nations Children's Fund.
- Günaydın, T., & Ümmet, D. (2023). Ergenlerde psikolojik iyi oluş ve duygusal özerklik arasındaki ilişkide anne baba tutumlarının aracı rolü [The mediating role of parental attitudes in the relationship between psychological well-being and emotional autonomy in adolescents]. *Social Sciences Research Journal*, 12 (3), 312-324.
- Haspolat, N. K. (2022). Ailede iletişim [communication in the family]. In B. G. Doğan Laçın (Ed.), *Anne baba ve çocuk arasındaki ilişki ve iletişim* [Relationship and communication between parents and children] (pp. 59–78). Nobel Academy Publishing

- Haspolat, N. K. (2023). The mediating role of emotion dysregulation between adolescent-parent relationship and happiness. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 468-476. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1302314>
- Horvat, M., & Kosir, K. Pivec, T. (2023). Psychosocial characteristics of bullying participants: A person-oriented approach combining self-and peer-report measures. *Children and Youth Services Review*, 144, 106720. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2022.106720>
- Kader, Z., & Roman, N. V. (2018). The effects of family conflict on the psychological needs and externalising behaviour of preadolescents. *Social Work*, 54(1), 37-52. <https://doi.org/10.15270/54-1-613>
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik uygulamaları [Multivariate statistics applications with SPSS]*. Asil Yayınevi.
- Karakuş Şahbaz, Y. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı: Adana ili Yüreğir ilçesi pilot çalışma [Peer bullying in secondary school students: Adana Province Yüreğir District pilot working]* [Unpublished master's thesis], Çağ University.
- Kokkinos, C. M., & Kipritsi, E. (2012). The relationship between bullying, victimization, trait emotional intelligence, self-efficacy and empathy among preadolescents. *Social Psychology of Education*, 15, 41-58. <https://doi.org/10.1007/s11218-011-9168-9>
- Kusumaningsih, A., & Febriani, A. (2022). The role of social skills on bullying behavior tendency with friendship quality as mediator. *Jurnal Psikologi*, 49(2), 163-181. <https://doi.org/10.22146/jpsi.69779>
- Laith, R., & Vaillancourt, T. (2022). The temporal sequence of bullying victimization, academic achievement, and school attendance: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 64, 101722. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2022.101722>
- Lee, N., Ray, J. V., & Peck, J. H. (2023). Examining the mediating role of peer antisocial behavior on the relationship between parenting and bullying behaviors. *Journal of Crime and Justice*, 46(3), 348-368. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2022.2148713>.
- Longobardi, C., Ferrigno, S., Gullotta, G., Jungert, T., Thornberg, R., & Marengo, D. (2022). The links between students' relationships with teachers, likeability among peers, and bullying victimization: the intervening role of teacher responsiveness. *European Journal of Psychology of Education*, 1-18. <https://doi.org/10.1007/s10212-021-00535-3>
- Luo, S., Ban, Y., Qiu, T., & Liu, C. (2023). Effects of stress on school bullying behavior among secondary school students: Moderating effects of gender and grade level. *Frontiers in Psychology*, 14, 1074476. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1074476>.
- Madsen, K. C., Moody, J. C. & Smith, P. K. (1999). What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research*, 41, 267– 285. <https://doi.org/10.1080/0013188990410303>
- Man, X., Liu, J., & Xue, Z. (2022). Effects of bullying forms on adolescent mental health and protective factors: a global cross-regional research based on 65 countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2374. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042374>
- Maneiro, L., van Geel, M., Thakkar, N., & Vedder, P. (2023). Bidirectional associations between bullying victimization and likeability among Indian adolescents. *International Journal of Bullying Prevention*, 1-13. <https://doi.org/10.1007/s42380-023-00180-y>
- Mertler, C. A. & Vannatta, R. A. (2005). *Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation* (3rd ed.). Pyrczak.
- MoNE. (2006). *Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması genelgesi [Circular on preventing and reducing violence in educational environments]*. B.080.0.ÖRG.0.20.02.02/1324 Özel Eğitim ve

- Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://docplayer.biz.tr/5855467-T-c-milli-egitim-bakanligi-ozel-egitim-rehberlik-ve-danisma-hizmetleri-genel-mudurlugu-genelge-no-2006-26.html>
- MoNE, (2022). *Akran zorbalığı ve siber zorbalıkla mücadelede yeni içerikler hazırlandı* [New content has been prepared to combat peer bullying and cyber bullying]. <https://orgm.meb.gov.tr/www/akran-zorbaligi-ve-siber-zorbalikla-mucadelede-yeni-iceriklerhazirlandi/icerik/2015>
- Moltafet, G., Sadati Firoozabadi, S. S., & Pour-Raisi, A. (2018). Parenting style, basic psychological needs, and emotional creativity: A path analysis. *Creativity Research Journal*, 30(2), 187-194. <https://doi.org/10.1080/10400419.2018.1446748>
- Montero-Carretero, C., Barbado, D., & Cervell' o, E. (2020). Predicting bullying through motivation and teaching styles in physical education. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 87. <https://doi.org/10.3390/ijerph17010087>
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys*. Hemisphere.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal Of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171-1190. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x>
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751-780. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050212-185516>
- OECD. (2019). PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives, PISA, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/acd78851-en>
- Pellegrini, A. D. (2002). Bullying, victimization and sexual harassment during the transition to middle school. *Educational Psychologist*, 37(3), 151-163 <https://doi.org/10.1207/S15326985EP37032>
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*. 20 (2), 259-280. <https://doi.org/10.1348/026151002166442>
- Pepler, D., Jiang, D., Craig, W., & Connolly, J. (2008). Developmental trajectories of bullying and associated factors. *Child Development*, 79(2), 325-338. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01128.x>
- Qian, Y., Yang, Y., Lin, P., Xiao, Y., Sun, Y., Sun, Q., ... & Zhang, X. (2022). Risk factors associated with school bullying behaviors: a Chinese adolescents case-control study, 2019. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(11-12). <https://doi.org/10.1177/0886260520976218>
- Reiss, A. J., & Farrington, D.P. (1991). Advancing knowledge about co-offending: results from a prospective longitudinal survey of Landon males. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82 (2). <https://doi.org/10.2307/1143811>
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48, 583-59. <https://doi.org/10.1177/070674370304800904>
- Rinaldi, C. M., Bulut, O., Muth, T., & Di Stasio, M. (2023). The influence of parenting dimensions and junior high school students' involvement in bullying. *Journal of School Violence*, 22(2), 183-197. <https://doi.org/10.1080/15388220.2022.2162534>
- Rosen, N. L., & Nofziger, S. (2019). Boys, bullying, and gender roles: How hegemonic masculinity shapes bullying behavior. *Gender Issues*, 36(3), 295-318. <https://doi.org/10.1007/s12147-018-9226-0>
- Sabramani, V., Idris, I., B., Ismail, H., Nadarajaw, T., Zakaria, E., & Kamaluddin, M., R. (2021). Bullying and its associated individual, peer, family and school factors: Evidence from Malaysian

- national secondary school students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 7208. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137208>
- Seals, D. & Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem and depression. *Adolescence*, 38, 735- 747.
- Selvi, K. & Bozo, Ö. (2020). The dark side of bodybuilding: The role of bodybuilding activities in compensation of frustrated basic psychological needs. *Motivation and Emotion*, 44(2), 190- 208. <https://doi.org/10.1007/s11031-019-09805-6>
- Shannen, T., Kim, S. J., & Lee, J. (2021). Empathy, cyberbullying, and cybervictimization among Filipino adolescents. *Child Health Nursing Research*, 27(1), 65–74. <https://doi.org/10.4094/chnr.2021.27.1.65>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics: Pearson new international edition*. Pearson Higher Ed.
- Tian, L., Zhang, X., & Huebner, E.S. (2018). The effects of satisfaction of basic psychological needs at school on children’s prosocial behavior and antisocial behavior: The mediating role of school satisfaction. *Frontiers in Psychology*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00548>
- Tuğran, A. Z. (2020). *Lise öğrencilerindeki akran zorbalığının yordayıcıları olarak anne baba tutumu ve temel psikolojik ihtiyaçlar [Parental attitudes and basic psychological needs as predictor variables of bullying among high school students]*. [Unpublished master’s thesis]. Hacettepe University.
- Tuğran, A. Z., & Dost, M. T. (2022). The relationship between parental attitudes, basic psychological needs, and bullying status in high school students. *Education and Science*, 47 (209). <https://doi.org/10.15390/EB.2022.11034>
- TURKSTAT. (2023). *Türkiye Çocuk Araştırması, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744>
- Toprak, A. (2019). *Ergenlerde algılanan anne-baba tutumu ile duygusal özerklik ve sır saklama arasındaki ilişkinin incelenmesi [The relationship between perceived parental attitude and emotional autonomy and secrecy in adolescents]*. [Unpublished master’s thesis]. Akdeniz University.
- UNICEF. (2018). Half of world’s teens experience peer violence in and around school – UNICEF. <https://www.unicef.org/press-releases/half-worlds-teens-experience-peer-violence-and-around-school-unicef>
- Utomo, K. D. M. (2022). Investigations of cyber bullying and traditional bullying in adolescents on the roles of cognitive empathy, affective empathy, and age. *International Journal of Instruction*, 15(2), 937-950. <https://doi.org/10.29333/iji.2022.15251a>
- Varsamis, P., Halios, H., Katsanis, G., & Papadopoulos, A. (2022). The role of basic psychological needs in bullying victimisation in the family and at school. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 32(2), 230-242 <https://doi.org/10.1017/jgc.2021.9>
- Veenstra, R., & Laninga-Wijnen, L. (2023). The prominence of peer interactions, relationships, and networks in adolescence and early adulthood. In L. J. Crockett, G. Carlo, & J. E. Schulenberg (Eds.), *APA handbook of adolescent and young adult development* (pp. 225–241). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000298-014>
- Verlinden, S., Hersen, M. & Thomas, J. (2000). Risk factors in school shootings. *Clinical Psychology Review*, 20(1), 3-56. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(99\)00055-0](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(99)00055-0)
- Yang, M., Guo, H., Chu, M., Leng, C., Qu, C., Tian, K., ... & Li, X. (2022). Sex differences in traditional school bullying perpetration and victimization among adolescents: a chain-mediating effect. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), 9525. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159525>

- Yelboğa, N., & Koçak, O. (2019). Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi [Evaluation of some factors predicting peer bullying in adolescents]. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 2286-2320. <https://doi.org/10.26466/opus.543567>
- Yurtal, F., & Cenkseven, F. (2006, Mart 28-31). *İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi. [Investigation of bullying in primary schools]*. I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu. MEB ve UNICEF. İstanbul, Türkiye.
- Yurtal, F. & Cenkseven, F. (2007). İlköğretim okullarında zorbalığın yaygınlığı ve doğası [An investigation of the family characteristics of bullies, victims, and positively behaving adolescents]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 3-13.
- Zhang, Y., Zhang, Q., Zhang, L., Ren, P., Qi, X., & Chang, R. (2022). The covariant relationship between adolescent friendship networks and bullying: A longitudinal social network analysis. *Acta Psychologica Sinica*, 54(9), 1048 <https://doi.org/10.3724/SP.J.1041.2022.01048>
- Zhang, H., Zhou, H., & Cao, R. (2021). Bullying victimization among left-behind children in rural China: Prevalence and associated risk factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(15-16), NP8414-NP8430 <https://doi.org/10.1177/0886260519843287>
- Zhao, M., Hong, X., Chen, Y., Jiao, L., Shao, Q., Fan, H., & Zhang, L. (2023). Parenting style, peer groups, and pro-bullying behavior of junior high school students. *Youth & Society*. <https://doi.org/10.1177/0044118X231176581>